

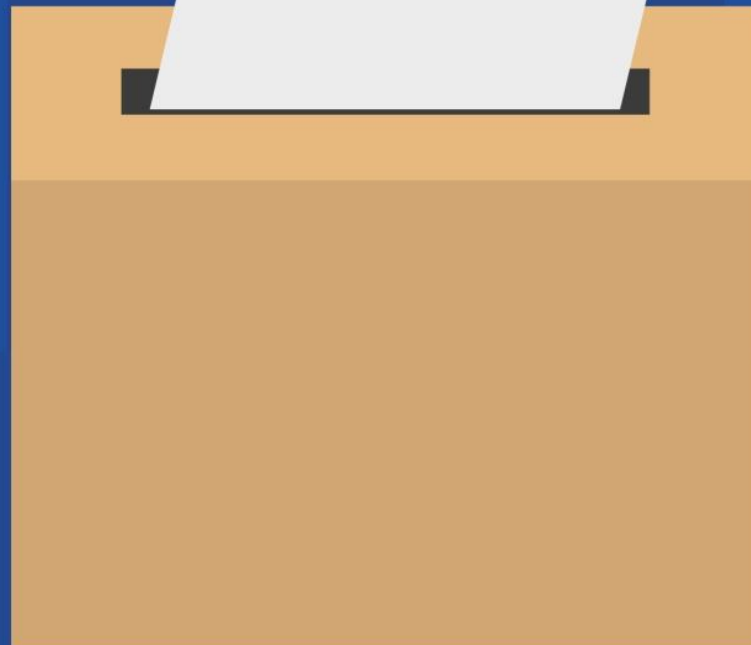


Բաց Հասարակության
Հիմնադրամներ-Հայաստան



ԹՐԱՆՍՓԱՐԵՆՍԻ
ԻՆՏԵՐՆԵՇՆԼ
ԿԱԿԱԿՈՒՊԱՑԻՈՆ ԿԵՆՏՐՈՆ

2018Թ. ԽՈՐՀՐԴԱՐԱՆԱԿԱՆ
ԱՐՏԱՅԵՐԹ ԸՆՏՐՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ
ԸՆՏՐԱԿԱՆ ԹՎԵՐԻ
ԷԼԵԿՏՐՈՆԱՅԻՆ ՄՈՆԻՏՈՐԻՆԳ



ԵՐԵՎԱՆ 2019

Սույն զեկույցի թողարկումը հնարավոր է դարձել Բաց հասարակության հիմնադրամներ - Հայաստան կազմակերպության օժանդակության շնորհիվ: Չեկույցում տեղ գտած տեսակետները և վերլուծությունները արտահայտում են հեղինակների կարծիքը և կարող են չհամընկնել Բաց հասարակության հիմնադրամներ - Հայաստան կազմակերպության տեսակետների և դիրքորոշումների հետ:



Ծրագրի աշխատակազմ

Վարուժան Հոկտանյան

Ծրագրի ղեկավար

Լյուդվիգ Խաչատրյան

Փորձագետ/վերլուծաբան, մոնիտորինգային խմբի ղեկավար

Գայանե Մարգարյան

Վեբ-կայքի ծրագրավորող, մոնիտորինգային խմբի անդամ

Արմինե Մարտիրոսյան

Համակարգչային ծրագրավորող, մոնիտորինգային խմբի անդամ

Լուիզա Թոփչյան

Տվյալներ ներմուծող օպերատոր, մոնիտորինգային խմբի անդամ

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅԱՆ ՑԱՆԿ

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ	4
ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԲԱՅԱՅԱՅՏՈՒՄՆԵՐԸ	6
Ընտրողների ցուցակները.....	6
Զվեարկության տևողություն (արագություն)	11
Զվեարկության արդյունքները.....	14
ԵԶՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ	30
Հավելված 1.Զվեների բաշխումը՝ կախված մասնակցությունից.....	33
Հավելված 2.Ընտրությունների արդյունքներն ըստ մարզերի և ըստ Երևան քաղաքի վարչական շրջանների	40
Երևան քաղաք	40
ՀՀ մարզեր.....	52

ՆԵՐԱԾՈՒԹՅՈՒՆ

Ընտրությունները հանդիսանում են Թրանսփարենսի Ինթերնեշնլ հակակոռուպցիոն կենտրոնի (ԹԻՅԿ) հիմնական ոլորտներից մեկը: Ընտրական գործընթացների դիտարկումը թե՛ դիտորդության և թե՛ նրա տարբեր բաղադրիչների մոնիտորինգի միջոցով կարող է վեր հանել այդ գործընթացներում տեղ գտած խախտումները և ապօրինությունները: Այդպիսի մոնիտորինգի մի տարատեսակ է ընտրական թվերի էլեկտրոնային մոնիտորինգը, որը կիրառվել է ԹԻՅԿ-ի կողմից 2012 և 2017 թվականների Ազգային ժողովի, 2013 թվականի ՀՀ նախագահի և Երևանի ավագանու ընտրությունների, ինչպես նաև 2015 թ.-ի սահմանադրական հանրաքվեի ժամանակ¹: Նախորդ վարչակարգի օրոք՝ արդար ընտրություններ անցկացնելու քաղաքական կամքի բացակայության պայմաններում, նշված ընտրությունների և հանրաքվեի ժամանակ այդպիսի մոնիտորինգն իսկապես հնարավորություն տվեց բացահայտելու, վերլուծելու և, հնարավորության դեպքում, կանխելու ընտրությունների տարբեր փուլերի ժամանակ հնարավոր կեղծիքներն ու խախտումները, և, դրանով իսկ, նպաստելու դրանց կատարողներին պատժելուն և ընտրությունների վերջնական արդյունքների վրա դրանց ազդեցության նվազեցմանը:

2018 թ.-ի ապրիլ-մայիս ամիսներին հանրապետությունում տեղի ունեցած հեղափոխական իրադարձությունները ստեղծեցին լուրջ հիմքեր՝ վերածնելու ընտրությունների ինստիտուտը Հայաստանում և վերականգնելու քաղաքացիների վստահությունը, որ հնարավոր է անցկացնել ազատ և արդար ընտրություններ: Այդ իրադարձություններին հաջորդած որոշ համայնքներում նույն թվականի հունիսի 10-ին կայացած տեղական ինքնակառավարման մարմինների և սեպտեմբերի 23-ի Երևանի ավագանու ընտրությունները փորձագետների, քաղաքական գործիչների և դիտորդների պնդմամբ համապատասխանում էին ազատ և արդար ընտրությունների հիմնարար չափանիշներին և դրանով իսկ էապես տարբերվում էին նախորդ վարչակարգերի օրոք անցկացված ընտրություններից: Սակայն այդ պնդումները կարիք ունեն ավելի ճշգրիտ հիմնավորման, և այդ հարցում միայն քվեարկության օրվա ընթացքում իրականացված

¹ Մոնիտորինգի մեթոդը հիմնված է միմյանց հետ փոխկապակցված ընտրական որոշակի թվերի համեմատության վրա, և այն մանրամասն նկարագրված է Լյուդվիգ Խաչատրյանի «Ընտրական իրավունքներ և ընտրակեղծիքներ» գրքում (ISBN-978-9939-53-733-7), որը հրատարակվել է 2010 թ.-ին Երևանում: Հիմնական ենթադրությունը, որի վրա հիմնված է մեթոդի կոնցեպտը, այն է, որ եթե ընտրական գործընթացները անց են կացվում պատշաճ կերպով, ապա այս թվերի միջև մաթեմատիկական հարաբերակցությունները պետք է ունենան որոշակի («ճիշտ») արժեքներ կամ գտնվեն արժեքների «ճիշտ» տիրույթում: Եթե այդ հարաբերակցությունների արժեքները թվային առումով հավասար չեն «ճիշտ» արժեքներին, ապա ծագում են հիմնավոր կասկածներ, որ եղել են լուրջ ռիսկեր՝ ապօրինություններ լինելու առումով, և տեղի են ունեցել կեղծիքներ: Ավելի մանրամասն մոնիտորինգի մեթոդաբանության մասին տե՛ս ԹԻՅԿ-ի 2017 թ.-ի խորհրդարանական ընտրությունների ընտրական թվերի էլեկտրոնային մոնիտորինգի վերաբերյալ հրապարակումը՝ <https://transparency.am/hy/publications/view/185>:

դիտորդության արդյունքները բավարար չեն: Հաշվի առնելով ասվածը՝ կարևոր է դառնում, թե, նախորդ վարչակարգի օրոք կայացած ընտրությունների հետ համեմատած, ավելի մաքուր են դարձել, արդյոք, ընտրությունները այդ հեղափոխական իրադարձություններից հետո և, եթե այո, ապա ավելի ճշգրիտ գնահատել, թե որքանով ավելի: Դա պարզելու համար, բացի դիտորդությունից, անհրաժեշտ է նաև իրականացնել ընտրական թվերի էլեկտրոնային մոնիտորինգ, որը կնպաստի բարձրացված հարցերի պատասխանները տալուն: Ելնելով այս նկատառումներից՝ որոշվեց ընտրական թվերի էլեկտրոնային մոնիտորինգն իրականացնել նաև 2018 թ.-ի դեկտեմբերի 9-ի արտահերթ խորհրդարանական ընտրությունների ժամանակ:

Մոնիտորինգային ծրագիրը ֆինանսավորվել է «Բաց հասարակության հիմնադրամներ-Հայաստան»-ի կողմից: Հրապարակումը հասանելի է ԹԻՅԿ-ի կայքում՝ <https://transparency.am/hy/publications/view/254>

ՀԻՄՆԱԿԱՆ ԲԱՅԱՐԱՅՏՈՒՄՆԵՐԸ

Ծրագրի հիմնական բացահայտումները կարելի է խմբավորել ըստ՝ ա/ ընտրողների ցուցակների, բ/ քվեարկության տևողության (արագության) և գ/ քվեարկության արդյունքների:

Ընտրողների ցուցակները

Դեռևս այս մեթոդաբանությամբ իրականացված առաջին ծրագրի ժամանակ, որի շրջանակներում էլեկտրոնային մոնիտորինգի ենթարկվեցին 2012 թ.-ի մայիսին կայացած խորհրդարանական ընտրությունների ընտրական թվերը, ակնհայտ դարձավ, որ ընտրողների ցուցակները մեծապես ուռճացված էին: Տվյալ ենթատեքստում ցուցակների ուռճացվածության տակ հասկացվում է այն, որ այդ ցուցակներում ընդգրկված էին ոչ միայն հանրապետությունում առկա ընտրողները, այլ նաև ընտրելու իրավունք ունեցող ՀՀ այն քաղաքացիները, ովքեր, արտագաղթելով երկրից, համապատասխան ձևով դուրս չէին եկել հաշվառումից: Նախքան 2016 թ.-ի մայիսի 25-ին ընտրական ներկա օրենսգրքի ընդունումը (ուժի մեջ մտավ նույն տարվա հունիսի 1-ին), առկա էր լուրջ և ոչ անհիմն մտահոգություն, որ այն ժամանակվա իշխող վարչակարգի կողմից ընտրությունները կեղծելու գործիքներից մեկը հանդիսանում էր ընտրողների ցուցակներում ընդգրկված, բայց հանրապետությունից բացակայող քաղաքացիների փոխարեն քվեարկելը և դրանով իսկ իրենց օգտին տրված քվեներն արհեստականորեն ավելացնելը:

Ներկա Ընտրական օրենսգրքի ընդունումով թույլատրվեց քվեարկությունից հետո ընտրողների ցուցակների հրապարակումը և դրանով իսկ, առնվազն տեսականորեն, հնարավորություն տրվեց պարզելու, թե ովքեր են մասնակցել քվեարկությանը, և վեր հանելու երկրից բացակայող անձանց փոխարեն բազմակի քվեարկության դեպքերը: Մինևնույն ժամանակ, չի բացառվում, որ նախկինից ժառանգություն ստացած ցուցակների ուռճացվածությունը կարող է լինել նաև այլ խարդախությունների հետևանք, ինչպիսիք են, օրինակ, գոյություն չունեցող անունների կամ հասցեների առկայությունը: Հետևաբար, եթե ապագայում նորից լինեն փորձեր՝ կեղծելու ընտրությունները, ապա այս ուռճացված ցուցակները նորից կծառայեն այդ նպատակին:

- Համաձայն ՀՀ վիճակագրական կոմիտեի տվյալների՝ 2017 թ.-ի հունվարի 1-ի դրությամբ ՀՀ մշտական բնակչության թիվը կազմել է **2,986,100** մարդ, իսկ 2018 թ.-ի հունվարի 1-ի դրությամբ՝ **2,972,700** մարդ (տե՛ս https://www.armstat.am/file/article/demog_2018_2.pdf), այսինքն՝ 2017 թ.-ի ընթացքում

այն նվազել է ևս **13,400**-ով²: Միևնույն ժամանակ, սակայն, համաձայն ՀՀ ոստիկանության անձնագրային և վիզաների վարչության կողմից ՀՀ կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովին (ԿԸՀ) ներկայացված տեղեկատվության, 2017 թ.-ի խորհրդարանական ընտրությունների ժամանակ ընտրողների քանակը (**2,564,334**) **10,582**-ով պակաս էր, քան 2018 թ.-ի արտահերթ ընտրությունների ժամանակ (**2,574,916**)³: Այսպիսով, շարունակվեց դեռևս 2012 թ.-ին սկիզբ առած այն միտումը, երբ հանրապետության մշտական բնակչության շարունակական նվազման հետ միաժամանակ շարունակական կերպով աճում էր ընտրողների թվաքանակը: Արդյունքում, էլ ավելի է մեծանում ընտրողների թվի հարաբերակցությունը մշտական բնակչության թվին: Մասնավորապես, եթե 2017 թ.-ի խորհրդարանական ընտրությունների ժամանակ այդ թվականի մարտի 29-ի դրությամբ ընտրողների թիվը կազմում էր մշտական բնակչության **85.9%**-ը, մինչդեռ 2018 թ.ի արտահերթ խորհրդարանական ընտրությունների ժամանակ այդ թվականի դեկտեմբերի 5-ի դրությամբ այդ հարաբերակցությունը հավասար էր **86.7%-ի**⁴: Ընտրողների և մշտական բնակչության փոփոխության դինամիկան կարելի է տեսնել **Գծանկար 1**-ում:

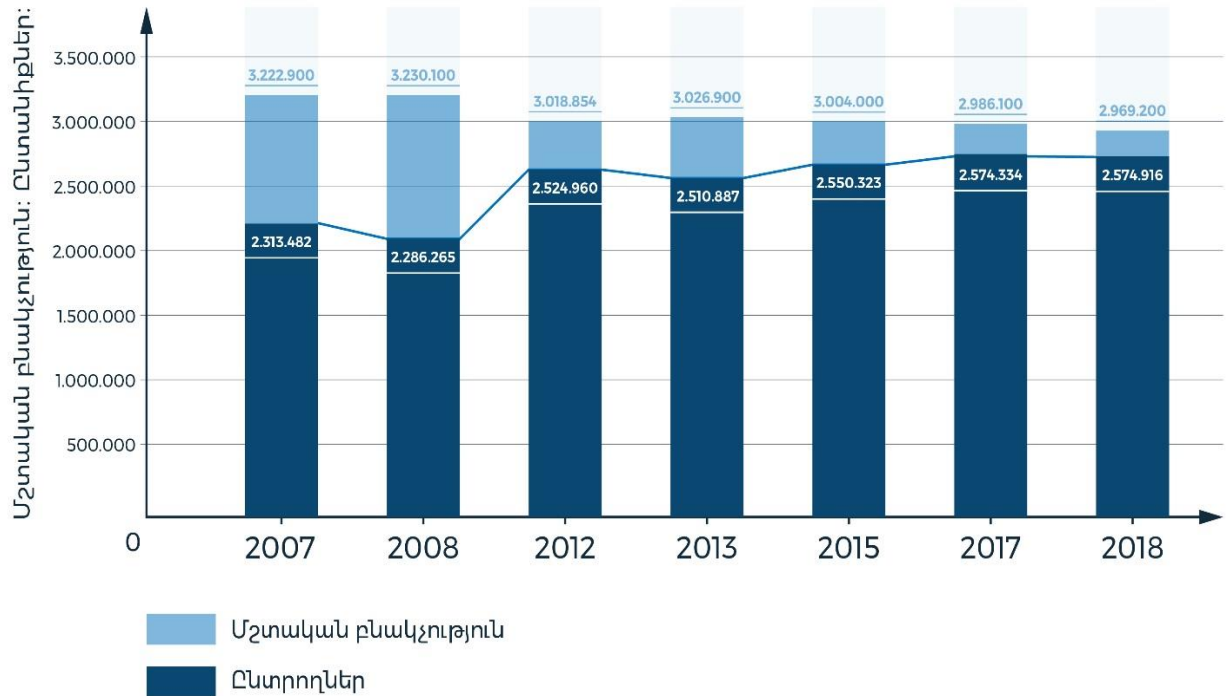
² Արդեն հրապարակվել է ՀՀ մշտական բնակչության թիվը 2019 թ.-ի հունվարի 1-ի դրությամբ, և այն կազմում է 2,965,100, որը 7,600-ով պակաս է 2018 թ.-ի հունվարի 1-ի դրությամբ մշտական բնակչության թվաքանակից. https://www.armstat.am/file/article/sv_12_18a_510.pdf:

³ Տե՛ս <https://res.elections.am/images/doc/police.02.04.17.pdf> 2017-ի և <https://res.elections.am/images/doc/police.09.12.18.pdf> 2018-ի համար:

⁴ Նշված տոկոսները շատ ավելի մեծ են, քան մշտական բնակչության մեջ ընտրելու իրավունք ունեցող բոլոր տարիքային խմբերի (18 և ավելի տարիքի բնակիչներ) ընդհանուր թվաքանակի հարաբերակցությունը: Մասնավորապես, ըստ ՀՀ վիճակագրական կոմիտեի հրապարակման (https://www.armstat.am/file/article/demog_2018_2.pdf) Աղյուսակ 2.9-ի, 2018 թ.-ի հունվարի 1-ի դրությամբ 20 և ավելի բարձր տարիքի բնակիչները (599,600 բնակիչ) կազմում են հանրապետության մշտական բնակչության 74.3%-ը: Եթե այդ թվին ավելացնենք նաև 15-19 տարիքային խմբի բնակիչների (165,200 բնակիչ) մեջ 18-ից բարձր տարիք ունեցողներին, ապա այդ տոկոսը կարող է աճել մինչև մոտավորապես 77%, ընդ որում, դրա մեջ մտնում են նաև ՀՀ քաղաքացիներ չհանդիսացող (հետևաբար խորհրդարանական ընտրությունների ժամանակ ընտրելու իրավունք չունեցող) անձինք:

Գծանկար 1.

ԸՆՏՐՈՂՆԵՐԸ ԵՎ ԲՆԱԿՉՈՒԹՅԱՆ ԹՎԵՐԸ 2007-ԻՑ ՄԻՆՉԵՎ 2018



Ինչպես երևում է գծանկարից, 2007 թ.-ի խորհրդարանական և 2008 թ.-ի նախագահական ընտրությունների ժամանակ ընտրողներ/մշտական բնակչություն հարաբերակցությունը հավասար էր, համապատասխանաբար, 71.8%-ի և 70.8%-ի: Իրավիճակը կտրուկ փոխվեց 2012 թ.-ի խորհրդարանական ընտրություններից սկսած, երբ, 2008թ.-ի համեմատ հանրապետության մշտական բնակչությունը նվազել էր 211,246 անձով, իսկ ընտրողների թիվն ավելացել էր 238,695-ով:

- Ծրագիրը հնարավորություն էր տալիս նաև խմբավորելու ընտրողների ցուցակներն ըստ տարիքի՝ առաջին հերթին հնարավորություն տալով վեր հանել այն անձանց, որոնք ընդգրկված են ընտրողների ցուցակներում, սակայն նրանց տարիքը ցածր է 18-ից: Մոնիտորինգը ցույց տվեց, որ 2018 թ.-ի արտահերթ խորհրդարանական ընտրությունների ժամանակ այդպիսի անձինք ընտրողների ցուցակներում չկային: Նույն պատկերն էր եղել նաև նախորդ՝ 2017 թ.-ի խորհրդարանական ընտրությունների ժամանակ: Մինևույն ժամանակ, վերջին ընտրությունների ժամանակ ընտրողների ցուցակներում կար 90 և ավելի տարեկան 8,593 ընտրող (որոնցից 111-ը՝ 100 և ավելի տարիքի): 2017 թ.-ի ընտրությունների ժամանակ ընտրողների ցուցակներում կար

8,921 ընտրող, որոնց տարիքը 90 և ավելի էր, և նրանցից 138-ը 100 և ավելի տարեկան էր:

Ընտրողների խմբավորումն ըստ տարիքի հնարավորություն է տալիս նաև ստանալ ընտրողների ցուցակների ուռճացվածության մոտավոր պատկերն ըստ տարիքային խմբերի: Այդ նպատակով համեմատվել են ՀՀ վիճակագրական կոմիտեի կողմից ներկայացված 2018 թ.-ի հունվարի 1-ի դրությամբ ՀՀ մշտական բնակչության բաշխումն ըստ ընտրելու իրավունք ունեցողների տարիքային խմբերի (տե՛ս https://www.armstat.am/file/article/demog_2018_2.pdf-ում Աղյուսակ 2.9)⁵ և մոնիտորինգի ծրագրով հաշվարկված ընտրողների թվերն ըստ այդ նույն տարիքային խմբերի (http://elections.transparency.am/2018/index.php?am_electorate-by-dob,10)⁶: Աղյուսակ 1-ում բերված է այդ համեմատությունը:

Աղյուսակ 1.

Տարիքային խմբեր	Մշտական բնակչության թիվ (հազար մարդ)	Ընտրողների թիվ (հազար մարդ)
20-24	195.9	195.4
25-29	264.6	275.9
30-34	262.7	295.8
35-39	222.4	275.2
40-44	181.3	229.7
45-49	165.3	199.9
50-54	182.0	208.6
55-59	217.3	251.5
60-64	171.7	214.5

⁵ Ինչպես արդեն նշվել է, հրապարակվել է ՀՀ մշտական բնակչության թվաքանակը 2019 թ.-ի հունվարի 1-ի դրությամբ (2,965,100 մարդ), սակայն դեռևս հրապարակված չէ այդ թվաքանակի բաշխումն ըստ տարիքային խմբերի: Այդ իսկ պատճառով այստեղ բերված են 2018 թ.-ի հունվարի 1-ի դրությամբ ՀՀ մշտական բնակչության քանակներն ըստ տարիքային խմբերի:

⁶ Համեմատության մեջ ներառված չեն 18-19 տարեկանները, քանի որ նրանք ՀՀ վիճակագրական կոմիտեի աղյուսակում ներառված են 15-19 տարեկանների խմբում, և չկա որևէ վիճակագրական տվյալ, թե դրանց որ մասն է 18 տարեկանից, այսինքն ընտրելու իրավունք ունենալու տարիքից բարձր, իսկ որը ցածր:

65-69	122.1	146.9
70-74	61.8	77.2
75-79	77.5	63.4
80+	81.3	89.1

Ինչպես երևում է աղյուսակից, 13 տարիքային խմբերից միայն 2-ում է (20-24 և 75-79) մշտական բնակչությունն ավելի մեծ, քան ընտրողների թիվը: Ընդհանուր առմամբ, 20-ից բարձր տարիքի ընտրողների ընդհանուր թիվը կազմում էր **2,523,100** մարդ, այն դեպքում, երբ այդ նույն տարիքային խմբերի մշտական բնակչության թիվը հավասար էր **2,205,900** մարդու, կամ **317,200**-ով պակաս նույն տարիքային խմբերի ընտրողների ընդհանուր թվից: Եթե հաշվի առնենք, որ մշտական բնակչության թվի մեջ ներառված են նաև համապետական ընտրություններում ընտրելու իրավունք չունեցող անձինք (ՀՀ քաղաքացիություն չունեցող անձինք և դատարանի՝ օրինական ուժի մեջ մտած վճռով անգործունակ ճանաչված, ինչպես նաև դիտավորությամբ կատարված ծանր և առանձնապես ծանր հանցանքների համար օրինական ուժի մեջ մտած դատավճռով դատապարտված և պատիժը կրող անձինք), ապա այդ տարբերությունն էլ ավելի մեծ կլինի:

- Այս ընտրություններին ևս առկա էին հազարավոր հասցեներ, որտեղ գրանցված էին չափից մեծ թվով ընտրողներ, ինչը սպասելի էր՝ հաշվի առնելով ընտրողների ցուցակների հարցում իրավիճակի անփոփոխ լինելը: Մոնիտորինգը վեր հանեց **10,632** հասցե, որոնցում հաշվառված էին 10 և ավելի ընտրողներ (http://elections.transparency.am/2018/index.php?am_electors-by-address,44):
- Նախորդ, 2017 թ.-ի խորհրդարանական ընտրություններում առկա էր 10,444 այդպիսի հասցե: Հարյուր և ավելի ընտրողներ գրանցված էին **13** հասցեներում՝ ընդհանուր առմամբ **2,254** ընտրող (նախորդ ընտրություններում առկա էր **12** այդպիսի հասցե՝ **2,149** ընտրողով)⁷: Դրանցից 8-ը գտնվում էին Երևանում և մեկական այդպիսի հասցե կար Արարատի, Արմավիրի, Գեղարքունիքի, Կոտայքի և Շիրակի մարզերում⁸:

⁷ Այս հասցեներում հիմնականում ծերանոցներ կամ հանրակացարաններ են և կամ միևնույն հասցեում առկա մեծ թվով տներ:

⁸ Մեկ հասցեում ամենամեծ թվով ընտրողներ (425) հաշվառված էին Գավառ քաղաքի Հացառատ թաղամասում, ընդ որում, տարեցտարի այդ թիվը նվազում է (2017 թ.-ի ընտրություններին այնտեղ հաշվառված էր 455 ընտրող):

- Այս ընտրությունների ժամանակ էապես կրճատվել էր հասցեներ չունեցող կամ ոչ լրիվ հասցե ունեցող (բացակայում էր բնակարանի կամ տան համարը) ընտրողների թիվը: Եթե նախորդ ընտրությունների ժամանակ ընտրողների ցուցակներում կար **2,755** այդպիսի ընտրող, ապա այս ընտրություններում դրանք ընդամենը **626**-ն էին:

Քվեարկության տևողություն (արագություն)

Քվեարկության տևողության կամ արագության չափման նպատակն է վեր հանել քվեարկության ժամանակ տեղ գտած կասկածելիորեն արագ քվեարկության դեպքերը, որոնք կարող են հանդիսանալ լցոնման հետևանք: Ընդհանրապես, քվեարկության արագությունը (տևողությունը) հաշվարկվում է Էմպիրիկ ձևով, կամ բազմաթիվ անգամ չափելով ընտրողի քվեարկության ողջ գործընթացի տևողությունը, կամ էլ հաշվելով այն ընտրողների թիվը, ովքեր քվեարկել են որոշակի ժամանակահատվածում (օրինակ՝ 30 րոպեում), ապա բաժանելով այդ թիվը ընտրված ժամանակահատվածի վրա: Վերջինիս հակադարձ արժեքը (ընտրված ժամանակահատված/քվեարկածների թիվ) ցույց է տալիս մեկ ընտրողի քվեարկության միջին տևողությունը: Այնուհետև վերցվում է բոլոր չափումներից նվազագույն տևողությունը՝ ելնելով այն պնդումից, որ դրանից ավելի արագ քվեարկությունն արդեն կասկածելի է և մատնանշում է տարբեր ձևերով իրականացված լցոնման փաստի մասին:

Այս ընտրությունների ժամանակ քվեարկության տևողությունը և դրա հիման վրա կասկածելիորեն բարձր (սահմանային) արագությունների վերհանումն իրականացվեց հետևյալ կերպ: Նախ, օգտագործելով Ընտրական օրենսգրքի հոդված 8-ի մաս 9-ի այն դրույթը, համաձայն որի կենտրոնական ընտրական հանձնաժողովը (ԿԸՀ) քվեարկության օրն իր պաշտոնական կայքում յուրաքանչյուր երեք ժամը մեկ (ժամը 08:00-ին սկսված քվեարկության սկզբից մինչև ժամը 11:00-ը, 11:00-ից 14:00-ը, 14:00-ից 17:00-ը և 17:00-ից 20:00-ը՝ քվեարկության ավարտը) հրապարակում էր բոլոր ընտրատեղամասերում քվեարկած ընտրողների թիվը, Էլեկտրոնային մոնիտորինգի ծրագրի միջոցով հաշվարկվեցին բոլոր ընտրատեղամասերում վերը նշված 3-ժամյա ժամանակահատվածների համար քվեարկության տևողությունները: Դա արվեց՝ այդ երեքժամյա ժամանակահատվածը (վայրկյանների վերածած՝ 10,800 վրկ.) բաժանելով ԿԸՀ-ի կողմից իր կայքում տեղադրված՝ Նույն ժամանակահատվածում քվեարկությանը մասնակցած ընտրողների թվի վրա: Այնուհետև, բոլոր ընտրատեղամասերը դասակարգվեցին չորս խմբի՝ հաշվի առնելով Ընտրական օրենսգրքի այն պահանջները, որ տեղամասային կենտրոնում յուրաքանչյուր 1,000 ընտրողի համար պետք է լինի ընտրողների մեկ մատյան⁹, որում քվեարկողը պետք է ստորագրի նախքան քվեարկության

⁹Տե՛ս ԸՕ հոդված 11-ի մաս 4

խցիկ մտնելը, իսկ յուրաքանչյուր 750 ընտրողի համար քվեարկության մեկ խցիկ¹⁰: Արդյունքում, բոլոր 2,010 ընտրատեղամասերը բաժանվեցին 4 խմբի՝ ա/ 1 մատյանով և 1 քվեարկության խցիկով մինչև 750 ընտրող ունեցող 493 ընտրատեղամասեր, բ/ 1 մատյանով և 2 քվեարկության խցիկով 751-ից 1,000 ընտրող ունեցող 118 ընտրատեղամասեր, գ/ 2 մատյանով և 2 քվեարկության խցիկով 1,001-ից 1,500 ընտրող ունեցող 385 ընտրատեղամասեր և դ/ 2 մատյանով և 3 քվեարկության խցիկով 1,501-ից ավելի ընտրող ունեցող 1,014 ընտրատեղամասեր: Այս խմբավորման անհրաժեշտությունը պայմանավորված է նրանով, որ տեղամասային կենտրոններում քվեարկելու համար հերթերի առկայության պարագայում, կախված մատյանների և քվեարկության խցիկների քանակներից, միավոր ժամանակում քվեարկած ընտրողների թիվը, այսինքն՝ քվեարկության միջին արագությունները տարբեր են:

Հաջորդ քայլով հաշվարկվեց ընտրատեղամասերի վերը նշված 4 խմբերից յուրաքանչյուրի համար քվեարկության միջին տևողությունը՝ օգտվելով տվյալ էջի http://elections.transparency.am/2018/index.php?am_voting_velocity,53 տվյալներից: Այնուհետև, ելնելով այն ենթադրությունից, որ արդար ընտրությունների դեպքում այդ տևողությունների բաշխումը պետք է լինի նորմալ (Գաուսի) բաշխում, առանձնացվեցին այն ընտրատեղամասերը, որոնցում քվեարկության տարբեր 3-ժամյա ժամանակահատվածներից որևէ մեկում առկա էր նշված նորմալ բաշխման ստանդարտ շեղումի միջակայքից դուրս գտնվող արագ կամ սահմանային քվեարկություն, այսինքն՝ քվեարկության հաշվարկված սահմանային տևողությունը գերազանցող տևողություն¹¹:

Վերջապես, այս ծրագրի իրականացման ժամանակ հաշվարկվեցին 2017 թ.-ի խորհրդարանական ընտրությունների ժամանակ այն ընտրատեղամասերի քանակները (ըստ մատյանների և քվեարկության խցիկների թվի), որոնցում քվեարկության արագությունները 3-ժամյա որևէ ժամանակահատվածում գերազանցում էին այս ձևով այս ընտրությունների համար ստացված սահմանային արագություններին: Նշված երկու ընտրությունների ժամանակ քվեարկությունների արագությունների վերաբերյալ արդյունքները տեղադրված են http://elections.transparency.am/2018/index.php?am_participation-speed,51 էջում:

- **Աղյուսակ 2**-ում բերված են ընտրատեղամասերի բոլոր 4 խմբերի համար միջին և սահմանային արագությունները, ինչպես նաև 3-ժամյա որևէ ժամանակահատվածում սահմանային արագությունից ավելի արագ քվեարկություն

¹⁰ Տե՛ս ԸՕ, հոդված 58-ի մաս 1

¹¹ Մինչև 750 ընտրող ունեցող բոլոր ընտրատեղամասերում քվեարկության արագությունների բաշխումն այնքան էլ չի համապատասխանում նորմալ բաշխմանը: Դրա հիմնական պատճառն այն է, որ մեծ թվով այդպիսի տեղամասերում, մասնավոր նրանցում, որոնցում գրանցվել է ցածր մասնակցություն, ընտրողների զգալի մեծամասնությունը քվեարկել է 3-ժամյա ժամանակահատվածներից մեկի ժամանակ, որի արդյունքում մյուս ժամանակահատվածներում շատ քիչ ընտրող է քվեարկել, և դրանով իսկ արհեստականորեն զգալիորեն դանդաղել է քվեարկության արագությունը: Այս դեպքում շատ ցածր արագություններով ընտրատեղամասերը հաշվի չեն առնվել:

գրանցած ընտրատեղամասերի թիվը այս և նախորդ՝ 2017 թ.-ի, խորհրդարանական ընտրությունների ժամանակ:

Աղյուսակ 2.

	Միջին արագություն (2018 թ.), վրկ./ընտրող	Սահմանային արագություն (2018 թ.), վրկ./ընտրող	Սահմանային արագությունը գերազանցող ընտրատեղամասերի թիվ 2018 թ. ընտրություններ	Սահմանային արագությունը գերազանցող ընտրատեղամասերի թիվ 2017 թ. ընտրություններ
0-ից 750 ընտրող	138	60	13	39
751-ից 1,000 ընտրող	60	46	6	35
1,001-ից 1,500 ընտրող	46	35	14	117
1,501 և ավելի ընտրող	35	30	74	489
Ընդհանուր			107	680

Ինչպես երևում է աղյուսակից, այս ընտրությունների ժամանակ սահմանային կամ կասկածելի արագությունը գերազանցող ընտրատեղամասերի ընդհանուր թիվն էականորեն (ավելի քան 6 անգամ) ավելի փոքր է (**107**), քան նախորդ ընտրությունների ժամանակ էր (**680**): Սա ևս մեկ անուղղակի ցուցանիշ է, որը ցույց է տալիս, որ այս ընտրությունները շատ ավելի մաքուր են եղել, քան 2017 թ.-ի ընտրությունները:

- Այս ընտրությունների ժամանակ **4** ընտրատեղամասերում գրանցվել էր այսպես կոչված «բացասական» մասնակցություն, երբ հաջորդ 3-ժամյա ժամանակահատվածի վերջում քվեարկությանը մասնակիցների թիվն ավելի փոքր էր, քան նախորդ

ժամանակահատվածի վերջում¹²: Բոլոր չորս դեպքերում էլ դա տեղի է ունեցել քվեարկության օրվա ավարտին (ժամը 20:00-ին), այսինքն, համաձայն պաշտոնական տվյալների, ժամը 17:00-ի դրությամբ քվեարկածների թիվը ավելի մեծ էր, քան երեկոյան ժամը 20:00-ի դրությամբ: Յարկ է նշել, որ նախորդ, 2017 թ.ի ընտրություններում գրանցվել էր **2** այդպիսի դեպք: Այս երևույթը պետք է լինի ընտրությունների ժամանակ դիտորդների և վստահված անձանց ուշադրության կենտրոնում:

- **174** ընտրատեղամասերում ընտրություններին մասնակցած ընտրողների թիվը, որը հայտարարվել էր քվեարկության ավարտից մեկ ժամ անց, ժամը 21:00-ին, տարբերվում էր դեկտեմբերի 10-ին ԿԸՀ-ի կայքում ըստ ընտրատեղամասերի տեղադրված թվերից: Ընդ որում, **83** ընտրատեղամասերում մասնակցած ընտրողների թիվը ավելացել էր, իսկ **91**-ում՝ պակասել: Եթե այս տվյալները համեմատելու լինենք 2017 թ.-ի ընտրությունների հետ, ապա այս անգամ այդպիսի ընտրատեղամասերի թիվը զգալիորեն պակասել էր, որը նույնպես խոսում է հօգուտ այս ընտրությունների: Այն ժամանակ նշված տարբերությունն առկա էր **438** ընտրատեղամասերում, որոնցից **171**-ում մասնակցած ընտրողների թիվը ավելացել էր, իսկ **267**-ում՝ պակասել: Ընդհանուր տարբերությունը (ավելացածների և պակասածների՝ բացարձակ մեծությունների գումարը) այս ընտրություններում հավասար էր **1,128**-ի, այն դեպքում, երբ նախորդ ընտրություններում այն հավասար էր **2,625**-ի: 4 ընտրատեղամասերում (**07/18**-ում՝ 85, **08/63**-ում՝ 100, **12/48**-ում՝ 100 և **25/33**-ում՝ 200) նվազումը գերազանցել էր 50-ը, իսկ 2-ում (**06/01**-ում՝ 93 և **08/17**-ում՝ 100) ավելացումն էր գերազանցել 50-ը:

Քվեարկության արդյունքները

- Այս անգամ ևս, ինչպես և նախորդ ընտրությունների ժամանակ, ուսումնասիրվեց ընտրողների մասնակցության և ընտրություններին մասնակցած քաղաքական ուժերի կողմից ստացված քվեների միջև հարաբերակցությունը: Այդ ուսումնասիրությունը կարևոր է նրանով, որ եթե առկա է դրական հարաբերակցություն (երբ մասնակցության աճի հետ միաժամանակ աճում է այդ քաղաքական ուժ(եր)ին տրված քվեների թիվը) որևէ քաղաքական ուժի (սովորաբար՝ իշխող) կողմից ստացված

¹² Դրանք էին **23/18** (քաղաք Վանաձոր), **25/18** (գյուղ Ձորամուտ - Տաշիր), **36/13** (գյուղ Ռինդ - Եղեգնաձոր) և **37/27** (գյուղ Բերքաբեր - Իջևան) ընտրատեղամասերը: ժամը 20:00-ի դրությամբ դրանցում քվեարկած ընտրողների թիվը, համապատասխանաբար, **182**-ով, **20**-ով, **166**-ով և **61**-ով ավելի պակաս էր, քան ժամը 17:00-ի դրությամբ:

քվեների թվի և քվեարկության մասնակցության միջև, ապա կարող է առաջանալ կասկած, որ այդ ուժն իր ձայների մի մասը ստացել է մասնակցության արհեստական ավելացման շնորհիվ: Այդ արհեստական ավելացումը կարող է լինել լցոնումների կամ ընտրողներին ստիպողաբար կամ կաշառելու միջոցով մասսայաբար ընտրատեղամաս բերելու արդյունքում: ԹԻՅԿ-ի կողմից իրականացված ընտրական թվերի էլեկտրոնային մոնիտորինգը վեր հանեց դրական հարաբերակցության լուրջ դրսևորումներ 2012-ի խորհրդարանական, 2013-ի նախագահական ընտրությունների և 2015-ի սահմանադրական հանրաքվեի ժամանակ: Այն շատ ավելի թույլ էր դրսևորվել 2017 թ.-ի խորհրդարանական ընտրությունների ժամանակ:

Աղյուսակ 3-ը ցույց է տալիս մասնակցության¹³ և 5 առավել մեծ թվով քվեներ ստացած կուսակցությունների կամ կուսակցությունների դաշինքների ստացած քվեների միջև հարաբերակցությունը¹⁴: **Հավելված 1-ում** ներկայացված է ընտրություններին մասնակցած բոլոր քաղաքական ուժերի ստացած քվեների և մասնակցության միջև հարաբերակցությունը:

Աղյուսակ 3.

Մասնակցու- թյուն	Հինգ առավել մեծ թվով քվեներ ստացած քաղաքական ուժեր				
	«Իմ քայլը» կուսակ- ցությունների դաշինք	Բարգավաճ Հայաստան կուսակ- ցություն	Լուսավոր Հայաստան կուսակ- ցություն	Հայաստանի հանրապե- տական կուսակցու- թյուն	Հայ Յեղափո- խական Դաշնակ- ցություն
≤45%	69.7%	9.4%	7.1%	4.1%	3.4%
≤50%	70.6%	8.1%	6.7%	4.8%	3.2%
≤55%	70.5%	8.1%	6.6%	4.8%	3.4%

¹³ Աղյուսակում մասնակցության յուրաքանչյուր արժեք նշանակում է, որ միայն այն տեղամասերն են վերցվել, որոնցում մասնակցությունը եղել է հավասար կամ ավելի քիչ, քան նշված արժեքը:

¹⁴ http://2018.electioncount.info/am/kusak_gr.php

≤60%	70.4%	8.2%	6.4%	4.8%	3.6%
≤65%	70.2%	8.2%	6.3%	4.7%	3.8%
≤70%	70.1%	8.2%	6.4%	4.7%	3.9%
≤75%	70.1%	8.2%	6.4%	4.7%	3.9%
Բոլոր տեղամասերը	70.2%	8.2%	6.35%	4.7%	3.9%

- Ինչպես երևում է աղյուսակից, ընտրությունների ժամանակ առավել մեծ թվով քվեներ ստացած քաղաքական ուժերի ցույց տված արդյունքները գործնականորեն կախված չեն մասնակցության մեծությունից: Բնականաբար, բացակայում է նաև որևէ որակական էֆեկտ, այն է՝ մասնակցությունից կախված՝ Ընտրական օրենսգրքով սահմանված նվազագույն շեմը հաղթահարած քաղաքական ուժերի այլ կազմ կամ թվաքանակ, հաղթած քաղաքական ուժի հավաքած քվեների էապես այլ քանակ և այլն: Սա մի լրացուցիչ ցուցանիշ է, որն ապացուցում է այս ընտրությունների արդար լինելը:
- Մասնակցության և ստացած քվեների միջև հարաբերակցության բացակայությունը երևում է նաև ըստ տեղամասերի քվեարկության արդյունքներից. http://elections.transparency.am/2018/index.php?am_voting-results-graphic.57: Այստեղ առանձին-առանձին ներկայացված են ընտրություններին մասնակցած բոլոր 11 քաղաքական ուժերի հավաքած քվեների և մասնակցության միջև կապը ցույց տվող գծապատկերները, որոնցից երևում է, որ մասնակից և ոչ մի քաղաքական ուժի դեպքում նրանց հավաքած քվեների տոկոսը ուղիղ համեմատական կերպով չի փոխվում՝ կախված մասնակցության տոկոսից:
- Տեղամասերի ճնշող մեծամասնությունում (2,010 ընտրատեղամասերից 1,969-ում) հաղթել է «Իմ քայլը» կուսակցությունների դաշինքը: «Բարգավաճ Հայաստան» կուսակցությունը հաղթել է 21 ընտրատեղամասերում, Հայ Յեղափոխական Դաշնակցությունը՝ 10-ում, «Լուսավոր Հայաստան» կուսակցությունը՝ 6-ում և 2-ական ընտրատեղամասերում հաղթել են Հայաստանի հանրապետական կուսակցությունը և «Սասնա ծռեր» համահայկական կուսակցությունը¹⁵:
- **Աղյուսակ 4**-ում ներկայացված են ընտրություններին մասնակցած բոլոր քաղաքական ուժերի երեք լավագույն (1-րդ, 2-րդ և 3-րդ) արդյունքները: Ինչ վերաբերում է նրանց

¹⁵ http://elections.transparency.am/2018/index.php?am_voting-result-percent,34

կողմից ցույց տրված վատագույն արդյունքներին, ապա բացի «Իմ քայլը» դաշինքից, մնացած բոլորի դեպքում առկա էին բազմաթիվ ընտրատեղամասեր, որոնցում այդ ուժերը չէին ստացել և ոչ մի քվե¹⁶: Ծրագիրը հնարավորություն է տալիս վեր հանել բոլոր այդպիսի ընտրատեղամասերը, ինչը կարող է իրականացվել ինտերակտիվ կերպով՝ http://elections.transparency.am/2018/index.php?am_voting-result,33:

Աղյուսակ 4.

	1-ին տեղ	2-րդ տեղ	3-րդ տեղ
«Իմ քայլը» դաշինք	96.08% 23/59 (Վանաձոր ԲԿԴ)	94.78% 33/53 (գյուղ Անիավան - Անի)	93.84% 15/46 (գյուղ Արագած - Էջմիածին)
ԲԿԿ	72.15% 11/11 (գյուղ Ազատաշեն - Մասիս)	71.5% 17/53 (գյուղ Ճարճակիս - Արագած)	70.96% 26/35 (գյուղ Աղավնաձոր - Զրազդան)
ԼԿԿ	78.59% 18/29 (գյուղ Աշակ - Թալին)	57.74% 14/38 (գյուղ Զայկաշեն - Էջմիածին)	57.45% 25/19 (գյուղ Նորաշեն - Տաշիր)
ՀԿԿ	56.9% 11/29 (գյուղ Լանջազատ - Արտաշատ)	45.45% 31/57 (գյուղ Փոքրաշեն - Ախուրյան)	31.68% 19/33 (գյուղ Լանջաղբյուր - Գավառ)
ՀՅԴ	80.59% 16/57 (գյուղ Շենիկ - Բաղրամյան)	75.37% 20/16 (գյուղ Գեղամավան - Սևան)	55.43% 30/04 (գյուղ Թավշուտ - Աշոցք)
«Մենք» դաշինք	38.66% 18/67 (գյուղ Վերին Բազմաբերդ - Թալին)	35.9% 36/37 (գյուղ Փոռ - Վայք)	25.59% 14/44 (գյուղ Նորակերտ - Էջմիածին)

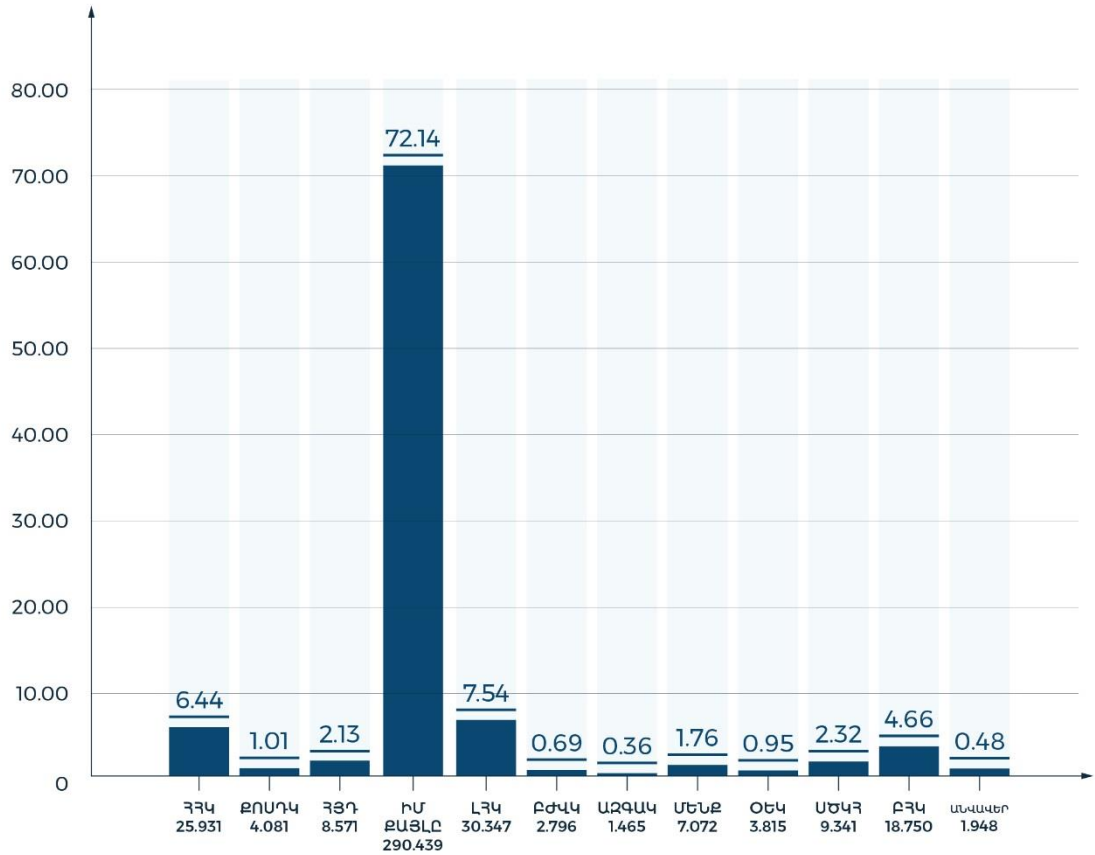
¹⁶ «Իմ քայլը» դաշինքի երեք ամենավատ արդյունքներն էին 13.14% (18/29 ընտրատեղամաս՝ գյուղ Աշակ - Թալին), 13.45% (30/48 ընտրատեղամաս՝ գյուղ Կրաշեն - Ախուրյան) և 13.7% (16/57 ընտրատեղամաս՝ գյուղ Շենիկ - Բաղրամյան):

ՍԾՅԿ	41.18% 18/70 (գյուղ Օթևան - Թալին)	33.0% 18/53 (գյուղ Կաբավաձոր - Թալին)	22.73% 33/27 (գյուղ Սարատակ - Արթիկ)
ՕԵԿ	18.52% 18/09 (գյուղ Դպրեվանք - Աշտարակ)	16.18% 18/69 (գյուղ Ցամաքասար - Թալին)	15.73% 18/18 (գյուղ Ոսկեվազ - Աշտարակ)
ՔՈՍԴԿ	28.62% 38/30 (գյուղ Ենթավան - Իջևան)	14.72% 37/28 (գյուղ Կիրակց- Իջևան)	13.49% 36/51 (գյուղ Գնդևազ - Վայք)
ՔԺՎԿ	16.78% 24/26 (գյուղ Շամուտ - Թումանյան)	6.35% 30/31 (գյուղ Չորակերտ - Ամասիա)	3.94% 25/31 (քաղաք Ստեփանավան)
ԱզգԱԿ	14.62% 29/49 (գյուղ Վերին Պողոկ - Կոտայք)	7.14% 18/37 (գյուղ Արևուտ - Թալին)	5.58% 36/11 (գյուղ Խաչիկ - Եղեգնաձոր)

- **Գծանկար 2-ի «ա/, բ/, գ/» շարքը** (http://elections.transparency.am/2018/index.php?am_vote-result,21) ցույց է տալիս ընտրություններին մասնակից քաղաքական ուժերի արդյունքներն ըստ գյուղական և քաղաքային բնակավայրերի:

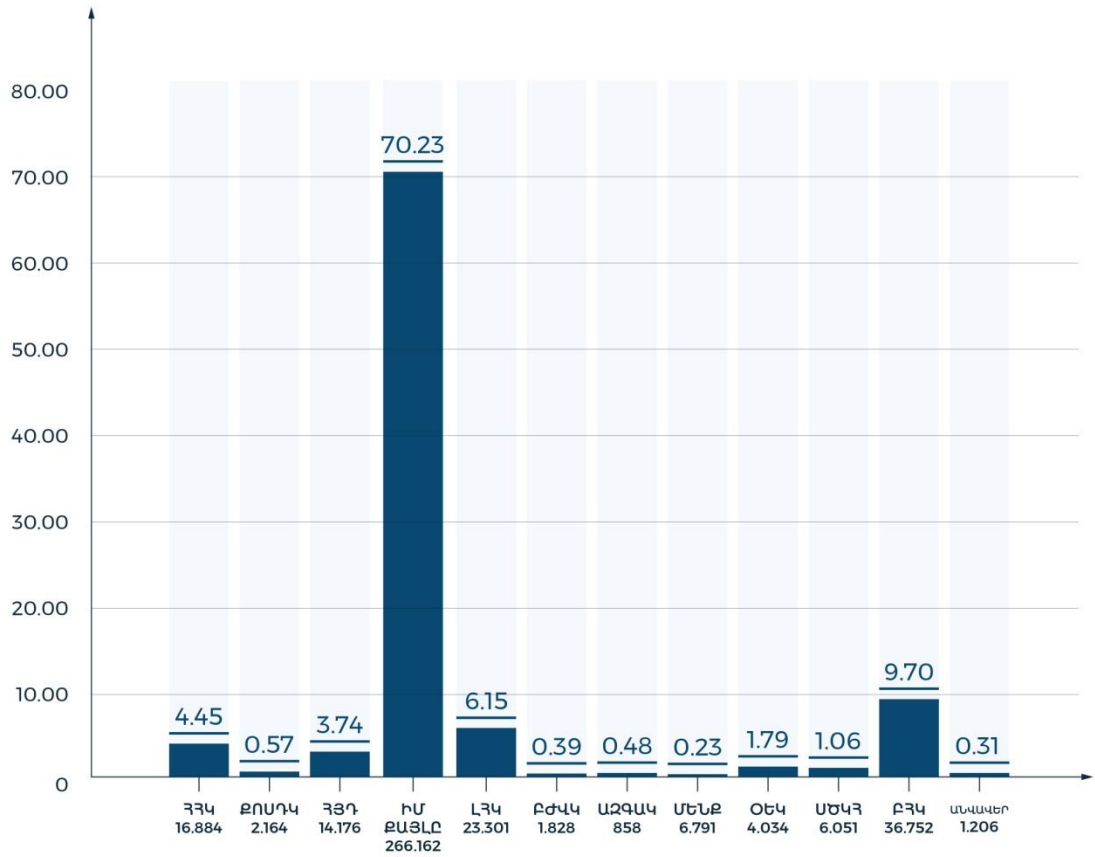
Գծանկար 2 ա/

ՔՎԵՆԵՐԻ ԲԱԶԽՈՒՄԸ ԵՐԵՎԱՆՈՒՄ



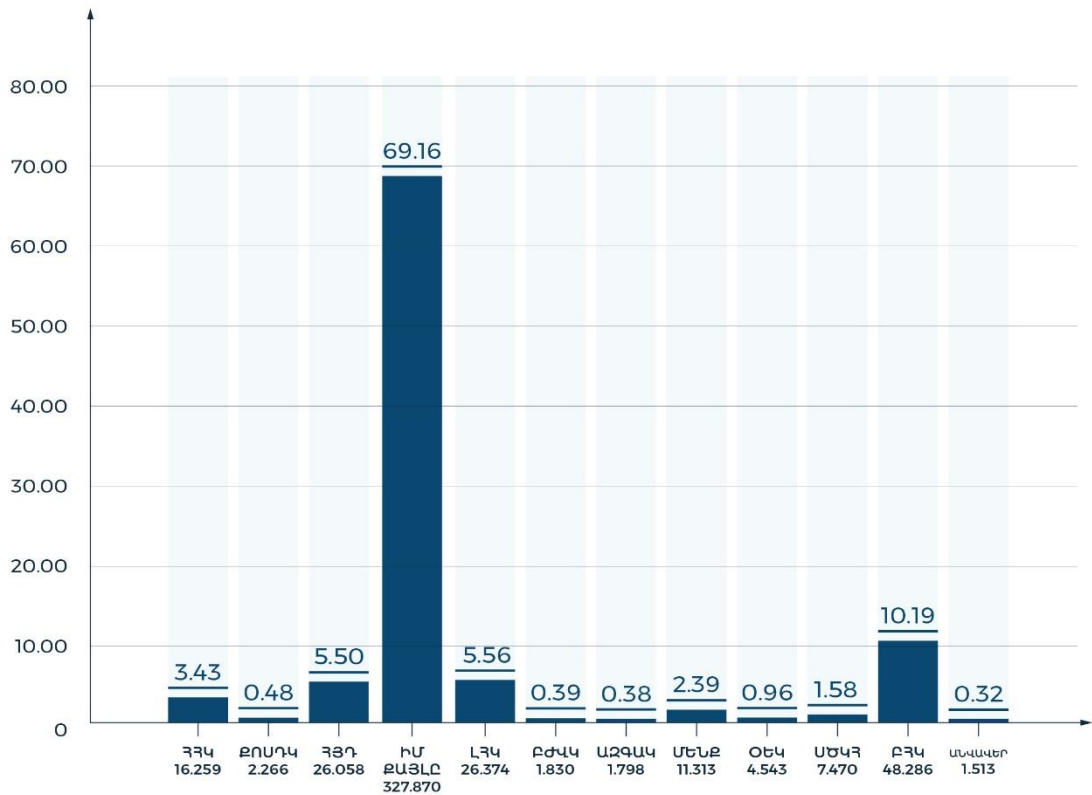
Գծանկար 2բ/

ՔՎԵՆԵՐԻ ԲԱԾԽՈՒՄԸ ՔԱՂԱՔՆԵՐՈՒՄ ԱՌԱՆՑ ԵՐԵՎԱՆԻ



Գծանկար 2գ/

ՔՎԵՆԵՐԻ ԲԱԾԽՈՒՄԸ ԳՅՈՒՂԵՐՈՒՄ



Գծանկարների շարքից երևում է, որ «ԻՄ քայլը» դաշինքի արդյունքները գործնականում իրարից չեն տարբերվում՝ կախված բնակավայրի տեսակից, և այն վստահորեն հաղթել է ամենուր: Ինչ վերաբերում է մյուս քաղաքական ուժերին, ապա, նրանց հավաքած ձայները՝ տոկոսներով ըստ բնակավայրերի տեսակի, նույնպես հիմնականում էապես չեն տարբերվել նրանց՝ հանրապետության մասշտաբով, ցուցանիշներից: Ըստ բնակավայրերի տեսակների՝ զգալի տարբերություններ համապետական ցուցանիշներից (համապետական արդյունքներից մեկ երրորդով ավելի կամ այդքանով պակաս) արձանագրել են՝

ա/ Երևանում՝ ԶԶԿ-ն (6.44%), ԶՈՍԴԿ-ն (1.01%) և ԶԺՎԿ-ն (0.69%) համապետական իրենց արդյունքներից զգալիորեն ավելի լավ, իսկ ԲԶԿ-ն (4.66%) և ԶՅԴ-ն (2.13%)՝ զգալիորեն ավելի վատ,

բ/ գյուղական բնակավայրերում՝ ԶՅԴ-ն զգալիորեն ավելի լավ (5.5%):

Գծանկարների շարքից երևում է նաև, որ ընտրություններին մասնակցող որոշ քաղաքական ուժերի գրանցած արդյունքներն էականորեն տարբերվում էին՝ կախված բնակավայրերի տեսակից: Օրինակ, ԶԶԿ-ի արդյունքը (տոկոսներով) Երևանում մոտ երկու անգամ ավելի էր (6.44%), քան գյուղական բնակավայրերում (3.43%)¹⁷: Նույն պատկերն է նաև ԶՈՍԴԿ-ի և ԶԺՎԿ-ի դեպքում. ԶՈՍԴԿ-ն Երևանում ստացել էր քվեների 1.01%-ն այն դեպքում, երբ գյուղական բնակավայրերում նրա արդյունքը 0.48% էր¹⁸: ԶԺՎԿ-ի արդյունքը Երևանում 0.69% էր, իսկ գյուղական բնակավայրերում՝ 0.39%: Հակառակ պատկերը կարելի է տեսնել ԶՅԴ-ի և ԲԶԿ-ի դեպքում, որոնք անհամեմատ ավելի լավ արդյունքներ են ցույց տվել գյուղական բնակավայրերում, քան Երևանում: Մասնավորապես, ԶՅԴ-ն գյուղական բնակավայրերում ստացել էր քվեների 5.5%-ն այն դեպքում, երբ Երևանում ստացել էր 2.13%: Ինչ վերաբերում է ԲԶԿ-ին, ապա նա Երևանի համեմատ (4.66%) ավելի քան երկու անգամ ավելի շատ քվեներ էր ստացել ոչ միայն գյուղական բնակավայրերում (10.15%), այլև Երևանից բացի մյուս քաղաքային բնակավայրերում (9.7%): Եթե համեմատում ենք մյուս քաղաքական ուժերի ցույց տված արդյունքներն ըստ Երևան քաղաքի, Երևանից բացի մյուս քաղաքային բնակավայրերի և գյուղական բնակավայրերի, ապա ԶԶԿ-ից, ԶՈՍԴԿ-ից և ԶԺՎԿ-ից բացի Երևանում իրենց լավագույն արդյունքներն են գրանցել նաև «Իմ քայլը» դաշինքը (72.14%), ԼԶԿ-ն (7.54%) և ՍԾԶԿ-ն (2.32%): Բացի ԲԶԿ-ից և ԶՅԴ-ից, գյուղական բնակավայրերում իրենց լավագույն արդյունքներն են գրանցել «Մենք» դաշինքը (2.39%) և ԱզգԱԿ-ը (0.38%)¹⁹: Միայն ՕԵԿ-ն է իր լավագույն արդյունքը ցույց տվել Երևանից բացի մյուս քաղաքային բնակավայրերում (1.06%), չնայած նրա արդյունքները Երևանում (0.95%) և գյուղական բնակավայրերում (0.96%) բավականին մոտ են նրա լավագույն արդյունքին:

- **Հավելված 2-ում** պատկերված են ընտրությունների արդյունքներն ըստ մարզերի և ըստ Երևան քաղաքի վարչական շրջանների:

¹⁷ Այս արդյունքն առավել ևս հետաքրքիր է՝ հաշվի առնելով այն հանգամանքը, որ գյուղապետերի զգալի մասը, որոնք ընտրվել էին դեռևս մինչև հեղափոխությունը, կամ ԶԶԿ-ական էին կամ էլ ընտրվել էին շնորհիվ ԶԶԿ-ի աջակցության:

¹⁸ ԶՈՍԴԿ-ի դեպքում մոտավորապես նույնքան անհամաչափություն կար նրա Երևանյան և Երևանից դուրս քաղաքային բնակավայրերում ցույց տված արդյունքների միջև՝ համապատասխանաբար 1.01% և 0.57%:

¹⁹ ԱզգԱԿ-ի արդյունքը Երևանում (0.36%) շատ մոտ է նրա՝ գյուղական բնակավայրերում ցույց տված արդյունքին:

Ստորև ներկայացված Աղյուսակ 5-ում բերված են ընտրությունների մասնակից բոլոր քաղաքական ուժերի երեք լավագույն և երեք վատագույն արդյունքներն ըստ Հայաստանի 10 մարզերի և Երևան քաղաքի 12 վարչական շրջանների:

Աղյուսակ 5.

Չբաղեցրած տեղ	I (Լավագույն)	II	III	XX	XXI	XXII (Վատագույն)
Մասնակից քաղաքական ուժ						
«Իմ քայլը» դաշինք	Նորք-Մարաշ (78.5%)	Էրեբունի (77.51%)	Մալաթիա-Սեբաստիա (76.87%)	Վայոց Ձոր (66.04%)	Շիրակ (65.86%)	Կենտրոն (64.35%)
ԲՀԿ	Կոտայք (16.47%)	Արմավիր (11.55%)	Նուբարաշեն (11.41%)	Շենգավիթ (3.42%)	Դավթաշեն (3.3%)	Մալաթիա-Սեբաստիա (3.04%)
ԼՀԿ	Կենտրոն (9.69%)	Նոր Նորք (8.66%)	Արմավիր (8.45%)	Կոտայք (3.55%)	Տավուշ (3.5%)	Նուբարաշեն (3.46%)
ՀՀԿ	Ավան (9.99%)	Արաբկիր (8.68%)	Կենտրոն (8.29%)	Արմավիր (2.56%)	Տավուշ (2.38%)	Արագածոտն (2.09%)
ՀՅԴ	Տավուշ (7.27%)	Գեղարքունիք (7.05%)	Շիրակ (6.47%)	Էրեբունի (1.62%)	Նորք-Մարաշ (1.31%)	Մալաթիա-Սեբաստիա (1.28%)
«Մենք» դաշինք	Վայոց Ձոր (7.67%)	Արմավիր (3.25%)	Տավուշ (3.02%)	Նուբարաշեն (0.92%)	Լոռի (0.83%)	Նորք-Մարաշ (0.83%)
ՍԾՀԿ	Կենտրոն (3.08%)	Արաբկիր (2.98%)	Նոր Նորք (2.45%)	Կոտայք (1.23%)	Սյունիք (1.22%)	Վայոց Ձոր (1.01%)
ՕԵԿ	Դավթաշեն (2%)	Արագածոտն (1.82%)	Գեղարքունիք (1.46%)	Կոտայք (0.48%)	Արմավիր (0.48%)	Նուբարաշեն (0.46%)
ԸՈՍԴԿ	Տավուշ (1.94%)	Մալաթիա-Սեբաստիա (1.37%)	Արաբկիր (1.28%)	Շիրակ (0.3%)	Լոռի (0.29%)	Գեղարքունիք (0.27%)
ԲԺՎԿ	Արաբկիր	Զանաբեռ-	Նորք-Մարաշ	Վայոց Ձոր	Գեղարքունիք	Արագածոտն

	(0.88%)	Չեյթուն (0.87%)	(0.87%)	(0.3%)	(0.26%)	(0.25%)
ԱզգԱԿ	Նուբարաշեն (0.8%)	Վայոց Ձոր (0.66%)	Կոտայք (0.58%)	Լոռի (0.2%)	Դավթաշեն (0.15%)	Շիրակ (0.12%)

- «Իմ քայլը» դաշինքը հաղթել է Հայաստանի բոլոր մարզերում և Երևան քաղաքի բոլոր վարչական շրջաններում, ընդ որում, իր երեք առավել լավ արդյունքները նա գրանցել է Երևան քաղաքի **Նորք-Մարաշ, Էրեբունի** և **Մալաթիա-Սեբաստիա** վարչական շրջաններում՝ համապատասխանաբար 78.5%, 77.51% և 76.87%: Ամենացածր արդյունքն «Իմ քայլը» գրանցեց նույնպես Երևանում՝ **Կենտրոն** վարչական շրջանում՝ 64.35%: Համեմատաբար ցածր էին «Իմ քայլ»-ի արդյունքները **Շիրակի** (65.86%) և **Վայոց Ձորի** (66.04%) մարզերում:

ԲՀԿ-ն իր լավագույն արդյունքը, ինչպես և սպասվում էր, գրանցեց **Կոտայքի** մարզում՝ 16.47%: Համապետական իր արդյունքից ավելի լավ արդյունք ԲՀԿ-ն ցույց տվեց նաև **Արմավիրի** (11.55%) մարզում, Երևանի **Նուբարաշեն** վարչական շրջանում (11.41%), ինչպես նաև **Շիրակի** (10.78%), **Արագածոտնի** (10.2%) և **Վայոց Ձորի** (10.01%) մարզերում: Միևնույն ժամանակ, ԲՀԿ-ն իր համապետական արդյունքի համեմատ շատ ցածր արդյունքներ գրանցեց Երևանի **Ճենգավիթ** (3.42%), **Դավթաշեն** (3.3%) և **Մալաթիա-Սեբաստիա** (3.04%) վարչական շրջաններում, ինչպես նաև **Տավուշի** մարզում (4.68%):

ԼՀԿ-ն իր լավագույն արդյունքները գրանցեց Երևանի **Կենտրոն** (9.69%) և **Նոր Նորք** (8.66%) վարչական շրջաններում, ինչպես նաև **Արմավիրի** (8.45%), **Լոռու** (8.14%) և **Շիրակի** (8.13%) մարզերում: Ամենացածր արդյունքները ԼՀԿ-ն գրանցեց Երևանի **Նուբարաշեն** վարչական շրջանում (3.46%), ինչպես նաև **Տավուշի** (3.5%), **Կոտայքի** (3.55%) և **Արարատի** (3.91%) մարզերում:

Համապետական իրենց արդյունքներից ավելի բարձր արդյունքներից կարելի է նշել ՀՀԿ-ի արդյունքները Երևանի **Ավան** (9.99%), **Արաբկիր** (8.68%) և **Կենտրոն** (8.29%) վարչական շրջաններում, ինչպես նաև **Լոռու** (7.07%) և **Արարատի** (6.4%) մարզերում, ՀՅԴ-ի արդյունքները **Տավուշի** (7.27%), **Գեղարքունիքի** (7.05%), **Շիրակի** (6.47%) և **Արագածոտնի** (6.32%) մարզերում, «Մենք» դաշինքի արդյունքը **Վայոց Ձորի** մարզում՝ 7.67%, ՍԾՀԿ-ի արդյունքը Երևանի **Կենտրոն** (3.08%) և **Արաբկիր** (2.98%) վարչական շրջաններում, ՕԵԿ-ի արդյունքը Երևանի **Դավթաշեն** վարչական շրջանում և **Արագածոտնի** մարզում՝ 1.82-ական տոկոս, ԶՈՍԴԿ-ի արդյունքը **Տավուշի** մարզում՝ 1.94%, ԶԺԿԿ-ի արդյունքները Երևանի **Արաբկիր** (0.88%), **Քանաքեռ-Չեյթուն** (0.87%) և **Նորք-Մարաշ** (0.87%) վարչական շրջաններում և ԱզգԱԿ-ի արդյունքը Երևանի **Նուբարաշեն** վարչական շրջանում (0.8%):

Ինչ վերաբերում է համապետական արդյունքներից ավելի ցածր այլ արդյունքներին, ապա կարելի է նշել ՀՀԿ-ի արդյունքները **Արագածոտնի** (2.09%), **Տավուշի** (2.38%), **Արմավիրի** (2.56%), **Գեղարքունիքի** (2.76%) և **Ճիրակի** (2.93%) մարզերում, ՀՀԴ-ի արդյունքները Երևանի **Էրեբունի** (1.62%), **Նորք-Մարաշ** (1.31%) և **Մալաթիա-Սեբաստիա** (1.28%) վարչական շրջաններում, «Մենք» դաշինքի արդյունքները Երևանի **Նուբարաշեն** (0.92%) վարչական շրջանում և **Լոռու** մարզում (0.83%), ՍԾՀԿ-ի արդյունքները **Կոտայքի** (1.23%), **Սյունիքի** (1.22%) և **Վայոց Ձորի** (1.01%) մարզերում, ՕԵԿ-ի արդյունքները **Արմավիրի** (0.48%), **Կոտայքի** (0.48%) մարզերում, ինչպես նաև Երևանի **Նուբարաշեն** վարչական շրջանում (0.46%), ԲՈՍԴԿ-ի արդյունքները **Ճիրակի** (0.3%), **Լոռու** (0.29%) և **Գեղարքունիքի** (0.27%) մարզերում, ԸԺՎԿ-ի արդյունքները **Գեղարքունիքի** (0.26%) և **Արագածոտնի** (0.25%) մարզերում և ԱզգԱԿ-ի արդյունքները **Ճիրակի** մարզում (0.12%) և Երևանի **Դավթաշեն** վարչական շրջանում (0.15%):

- Ինչպես և նախորդ, 2017 թ.-ի խորհրդարանական ընտրությունների ժամանակ մոնիտորինգի միջոցով բոլոր ընտրատեղամասերի համար հաշվարկվեցին քվեարկությունից հետո տեղամասային ընտրական հանձնաժողովների արձանագրություններում նշված՝ ընտրողների ընդհանուր քանակի, և ոստիկանության կողմից քվեարկության օրվանից առաջ հրապարակված, ըստ ընտրատեղամասերի ընտրողների ցուցակներում առկա ընտրողների ընդհանուր թվի միջև տարբերությունները, ինչի արդյունքում վեր հանվեցին այն ընտրատեղամասերը, որոնցում այդ տարբերությունները զգալի թիվ էին կազմել²⁰: Մասնավորապես, **46** ընտրատեղամասերում քվեարկությունից հետո տեղամասային ընտրական հանձնաժողովների արձանագրություններում նշված ընտրողների ընդհանուր թիվը 100 և ավելի ընտրողով ավելի էր, քան այդ ընտրատեղամասերում նախքան քվեարկությունը ընտրողների ցուցակներում ներառված ընտրողների թիվը: Դրանցից **19**-ում այդ տարբերությունը գերազանցում է 300-ը (**Աղյուսակ 6**):

Աղյուսակ 6.

Տեղամաս	Նախքան քվեարկությունը և քվեարկությունից հետո ընտրատեղամասերում ընտրողների թվերի միջև տարբերությունը
---------	---

²⁰ Տե՛ս http://elections.transparency.am/2018/index.php?am_inconsistencies-electoral-numbers,52: Այդ տարբերությունների հնարավոր հիմնական պատճառը կարող է լինել այն, որ այդ ընտրատեղամասերում քվեարկել են բանակում, ոստիկանության զորքերում և սահմանապահ զորքերում ծառայող ընտրողները (զորամասային ընտրողները), որոնք, ելնելով Ընտրական օրենսգրքի պահանջներից, ամրակցված են այդ տեղամասերին, և որոնց վերաբերյալ տվյալների հրապարակումն արգելված է Ընտրական օրենսգրքով:

35/36 (գյուղ Սրաշեն - Կապան)	340
34/72 (գյուղ Խնածախ - Գորիս)	395
10/57 (Էրեբունի - Երևան)	415
20/54 (գյուղ Նորաբակ - Վարդենիս)	433
27/33 (գյուղ Արգել - Նաիրի)	453
35/17 (քաղաք Կապան - Կապան)	456
35/65 (քաղաք Ագարակ - Մեղրի)	461
34/73 (գյուղ Զարաշեն - Գորիս)	472
38/36 (գյուղ Այգեձոր - Տավուշ)	521
34/71 (գյուղ Կոռնիձոր - Գորիս)	589
34/15 (գյուղ Ներքին Խնձորեսկ - Գորիս)	595
20/52 (գյուղ Ագատ - Վարդենիս)	600
20/53 (գյուղ Շատվան - Վարդենիս)	800
20/51 (գյուղ Կուլթ - Վարդենիս)	820
35/23 (գյուղ Ագարակ - Կապան)	848
35/37 (գյուղ Սյունիք - Կապան)	893
34/69 (գյուղ Տեղ - Գորիս)	906
35/52 (գյուղ Ճակատեն - Կապան)	945
34/76 (գյուղ Արավուս - Գորիս)	1,017

- Այս խորհրդարանական ընտրությունների ժամանակ ևս հաշվարկվել են ընտրական թվերի անհամապատասխանությունները (անճշտությունները)²¹: Դրանց հաշվարկման կարևորության մասին մանրամասն քննարկումը ներառված է 2017 թ.-ի

²¹ http://elections.transparency.am/2018/index.php?am_discrepancies-in-numbers.39

խորհրդարանական ընտրությունների ընտրական թվերի էլեկտրոնային մոնիտորինգի վերաբերյալ հրապարակման մեջ՝ <https://transparency.am/hy/publications/view/185>: Այստեղ միայն կարելի է նշել, որ այս ընտրությունների ժամանակ այդ անհամապատասխանությունների հաշվարկի նպատակը նախորդ ընտրությունների ժամանակ հաշվարկված անհամապատասխանությունների հետ համեմատելն է: Ենթադրվում է, որ, եթե տեղամասային ընտրական հանձնաժողովների անդամներն անցել են պատշաճ վերապատրաստում, ապա, քանի որ այս ընտրությունները շատ ավելի մաքուր և արդար էին, քան նախորդ ընտրություններ, դրանք այժմ պետք է եապես ավելի քիչ լինեին, քան նախորդի դեպքում:

Գործող Ընտրական օրենսգիրքը սահմանում է անճշտությունների երկու տեսակ: Համաձայն օրենսգրքի հոդված 72-ի 1-ին մասի, առաջին անճշտությունը ընտրողներից ստացված քվեարկության կտրոնների թվի և չօգտագործված ինքնաստանձվող դրոշմանիշերի թվի գումարի և տեղամասային ընտրական հանձնաժողովին հատկացված ինքնաստանձվող դրոշմանիշերի թվի տարբերությունն է: Պատշաճ ընտրական գործընթացի դեպքում ընտրողներից ստացված քվեարկության կտրոնների թվի և չօգտագործված ինքնաստանձվող դրոշմանիշերի թվի գումարը պետք է հավասար լինի տեղամասային ընտրական հանձնաժողովին (ՏԸՀ) հատկացված ինքնաստանձվող դրոշմանիշերի թվին: Նույն հոդվածի երկրորդ մասը սահմանում է անճշտության երկրորդ տեսակը, որը քվեարկության մասնակիցների ընդհանուր թվի և քվեատուփի վավեր և անվավեր քվեաթերթիկների թվերի գումարի միջև տարբերությունն է: Եթե ամեն ինչ ընթացել է առանց խախտումների, ապա քվեատուփում քվեաթերթիկների ընդհանուր թիվը պետք է հավասար լինի ընտրողների գրանցման մատյանում առկա ստորագրությունների քանակին: Հոդված 72-ի նույն մասը սահմանում է, որ եթե քվեատուփից հանված վավեր և անվավեր քվեաթերթիկների թիվը ավելի փոքր է, քան ընտրողների ցուցակում ստորագրությունների թիվը, ապա տարբերությունը նշվում է գրո: Ընտրական թվերի մոնիտորինգի համակարգչային ծրագրում նման տարբերությունները չեն գրոյացվում, քանի որ հնարավոր է, որ տեղի ունեցած լինի «կարուսել» տեսակի ընտրախախտում, ինչը կարող է հանգեցնել բացասական տարբերության, երբ առկա են ավելի շատ ստորագրություններ, քան քվեաթերթիկներ քվեատուփում: Ընտրական թվերի մոնիտորինգի համար մշակված ծրագիրը թույլատրում է հաշվարկել այլ անճշտություններ ևս, որոնք չնայած սահմանված չեն ընտրական օրենսգրքով, սակայն կարող են որոշակի արժեք ներկայացնել ընտրական գործընթացներում հնարավոր խախտումները վերլուծելու առումով: Դրանք են՝

1. Քվեարկության մասնակիցների ընդհանուր թվի (ըստ մատյան(ներ)ի ստորագրությունների) և ընտրողներից ստացված կտրոնների ընդհանուր թվի միջև տարբերությունը,

2. ՏԸՅ-ին հատկացված կտրոնների ընդհանուր թվի և չօգտագործված համարակալված ու ընտրողներից ստացված համարակալված կտրոնների թվերի գումարի միջև տարբերությունը:

- Ընտրական օրենսգրքով սահմանված երկու անճշտությունների ընդհանուր չափը հավասար էր **714**-ի, որոնք տեղ էին գտել **277** ընտրատեղամասերում (2017 թ.-ի խորհրդարանական ընտրությունների ժամանակ ընդհանուր թվով **1,737** անճշտություններ տեղ էին գտել **442** ընտրատեղամասերում): Այս անճշտությունների պատճառները պետք է հետաքննվեին իշխանությունների կողմից, ինչը սակայն, ինչպես և նախորդ ընտրությունների ժամանակ, տեղի չունեցավ:
- Մոնիտորինգի արդյունքներից երևում է, որ **95** (2017 թ.-ի ընտրությունների ժամանակ՝ **177**) ընտրատեղամասերում ընտրողների կողմից տրամադրված կտրոնների թիվը 132-ով ավելի պակաս էր ընտրողների ցուցակում ստորագրությունների թվից: Ամենամեծ տարբերությունը (5) գրանցվել էր Սիսիան քաղաքում՝ 34/25 ընտրատեղամասում: Միևնույն ժամանակ, **42** ընտրատեղամասերում (2017 թ.-ի ընտրությունների ժամանակ՝ **68**) ստորագրությունների թիվը գերազանցել էր կտրոնների թիվը: Դրանց ընդհանուր թիվը հավասար էր 64-ի, և ընդամենը մեկ ընտրատեղամասում (03/13՝ Զանաքեռ-Չեյթուն) այդ տարբերությունը հավասար էր 4-ի, որն ամենամեծ գրանցված տարբերությունն էր այս ընտրություններում:
- **148** (2017 թ.-ի ընտրությունների ժամանակ՝ **295**) ընտրատեղամասերում տեղամասային ընտրական հանձնաժողովներին տարածքային ընտրական հանձնաժողովների կողմից հատկացված ինքնաստանձվող դրոշմանիշների թիվը 175-ով պակաս էր չօգտագործված ինքնաստանձվող դրոշմանիշների և ընտրողների ցուցակում ստորագրությունների թվերի գումարից: Ամենամեծ տարբերությունները (3-ական) գրանցվել էին 11/28 (գյուղ Չորակ Մասիսի տարածաշրջան) և 33/02 (քաղաք Արթիկ) ընտրատեղամասերում: Միևնույն ժամանակ, **94** (2017 թ.-ի ընտրությունների ժամանակ՝ **173**) ընտրատեղամասերում տրամադրվել էին 117-ով ավելի շատ ինքնաստանձվող դրոշմանիշներ, քան չօգտագործված ինքնաստանձվող դրոշմանիշների քանակի և ընտրողների ցուցակներում ստորագրությունների թվի գումարն էր: Այդ տարբերությունն ամենամեծն էր Երևանի Նոր Նորք վարչական շրջանի 02/12 ընտրատեղամասում՝ 8 դրոշմանիշ²²: 4 դրոշմանիշի տարբերություն էր գրանցվել Գյումրի քաղաքի 32/28 ընտրատեղամասում: Մյուս ընտրատեղամասերում այդ տարբերությունը չէր գերազանցում 3-ը:

²² Հետաքրքիր է, որ 2017 թ.-ի խորհրդարանական ընտրությունների ժամանակ ամենամեծ տարբերությունը՝ 100, գրանցվել էր Երևանի Մալաթիա-Սեբաստիա վարչական շրջանի 7/29 ընտրատեղամասում:

- **196** ընտրատեղամասերում (2017 թ.-ի ընտրությունների ժամանակ՝ **210**) ինքնաստանձվող դրոշմանիշների թիվը, որոնք հատկացվել էին տեղամասային ընտրական հանձնաժողովին, **259**-ով ավելի փոքր էր չօգտագործված ինքնաստանձվող դրոշմանիշների թվի և քվեարկած ընտրողների կողմից ստացված կտրոնների թվի գումարից: Առավել մեծ տարբերություն (5) գրանցվել էր 29/12 (քաղաք Աբովյան), 34/25 (քաղաք Սիսիան) 34/71 (գյուղ Կոռնիձոր - Սյունիքի մարզ) ընտրատեղամասերում: **97** ընտրատեղամասերի (2017 թ.-ի ընտրությունների ժամանակ՝ **173**) տրամադրվել էին **133**-ով ավելի շատ ինքնաստանձվող դրոշմանիշներ, քան չօգտագործված ինքնաստանձվող դրոշմանիշների թվի և քվեարկածների կողմից ստացված կտրոնների թվի գումարն էր: Ինչպես ընտրատեղամասերում տեղամասային ընտրական հանձնաժողովներին հատկացված ինքնաստանձվող դրոշմանիշների թվի և չօգտագործված ինքնաստանձվող դրոշմանիշների և ընտրողների ցուցակում ստորագրությունների թվերի գումարի միջև տարբերության դեպքում, այստեղ ևս 02/12 ընտրատեղամասում այդ տարբերությունը հավասար էր 8-ի, իսկ 32/28 ընտրատեղամասում՝ 4-ի: Այդ տարբերությունը հավասար էր 4-ի նաև 38/53 ընտրատեղամասում (Բերդի տարածաշրջանի Պառավաքար գյուղ):
- **194** ընտրատեղամասերում ստորագրությունների թիվը ավելի քիչ էր կամ ավելի շատ (ընդհանուրը՝ **422**-ով, իսկ 2017 թ.-ին՝ **924**-ով), քան քվեատուփում առկա բոլոր (վավեր և անվավեր) քվեաթերթիկների թիվը (2017 թ.-ի ընտրությունների ժամանակ՝ **393** ընտրատեղամասերում): Առավել մեծ տարբերություն (38) գրանցվել էր 21/46 ընտրատեղամասում (գյուղ Խաչաղբյուր, Վարդենիսի տարածաշրջան): 10-ից ավելի տարբերություն գրանցվել էր ևս 4 ընտրատեղամասերում: Դրանք էին 20/44 (Վարդենիսի տարածաշրջանի Ավագան գյուղ, տարբերությունը՝ 16), 25/48 (Լոռու մարզի Տաշիր քաղաք, տարբերությունը՝ 14), 29/26 (Կոտայքի մարզի Աբովյան քաղաք, տարբերությունը՝ 11) և 33/37 (Շիրակի մարզի Մարալիկ քաղաք, տարբերությունը՝ 12) ընտրատեղամասերը:

ԵՃՐԱԿԱՑՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ ԵՎ ԱՌԱՋԱՐԿՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Եթե համեմատենք 2018 թ.-ի արտահերթ խորհրդարանական ընտրությունների ընտրական թվերի էլեկտրոնային մոնիտորինգի արդյունքները նախորդ ընտրությունների (2012 և 2017 թվականների խորհրդարանական, 2013 թվականի նախագահական և Երևանի ավագանու) և 2015 թ.-ի սահմանադրական հանրաքվեի հետ, որոնց ընթացքում ԹԻՅԿ-ը նույնպես իրականացրել էր ընտրական թվերի էլեկտրոնային մոնիտորինգ, ապա ակնհայտ կլինի այն իրողությունը, որ այս վերջին ընտրությունները շատ ավելի մաքուր են եղել, քան վերը նշված նախորդ ընտրությունները և 2015 թ.-ի սահմանադրական հանրաքվեն: Քանի որ 2018 թ.-ի արտահերթ խորհրդարանական ընտրություններն անցկացվել են նույն ընտրական օրենսգրքով, ինչ նախորդ՝ 2017 թ.-ի խորհրդարանական ընտրությունները, ապա առավել ճշգրիտ կլինի համեմատել այդ երկու ընտրությունների ընտրական թվերի էլեկտրոնային մոնիտորինգի արդյունքները:

Այդ համեմատությունը ցույց է տալիս, որ.

1. Էապես նվազել է այն ընտրատեղամասերի թիվը, որոնցում քվեարկության ժամանակ ցանկացած 3-ժամյա ժամանակահատվածում եղել է կասկածելիորեն արագ քվեարկություն: Մասնավորապես, եթե 2017 թ.-ի խորհրդարանական ընտրությունների ժամանակ կասկածելիորեն արագ քվեարկություն գրանցվել է **680** ընտրատեղամասերում, ապա 2018 թ.-ի արտահերթ խորհրդարանական ընտրությունների ժամանակ այդպիսի արագություններ գրանցվել էին միայն **107** ընտրատեղամասերում:
2. 2018 թ.-ի խորհրդարանական ընտրությունների ժամանակ **174** ընտրատեղամասերում ընտրություններին մասնակցած ընտրողների թիվը, որը հայտարարվել էր քվեարկության ավարտից մեկ ժամ անց (ժամը 21:00-ին), տարբերվում էր հաջորդ օրը ԿԸՅ կայքում ըստ ընտրատեղամասերի տեղադրված թվերից: 2017 թ.-ի ընտրությունների ժամանակ մոնիտորինգի արդյունքում վեր էր հանվել **438** այդպիսի ընտրատեղամաս:
3. 2018 թ.-ի ընտրությունների ժամանակ լիովին բացակայում էր դրական հարաբերակցությունը մասնակցության թվի և հաղթած քաղաքական ուժի, տվյալ դեպքում՝ «Իմ քայլը» դաշինքի, օգտին տրված քվեների միջև: Սակայն պետք է, այնուամենայնիվ, նշել, որ 2017 թ.-ի ընտրությունների ժամանակ այդպիսի հարաբերակցությունը թեև առկա էր, այն էապես ավելի փոքր էր, քան դրա նախորդ ընտրությունների ժամանակ: Հետաքրքիր է, որ առավել ուժեղ այդ հարաբերակցությունն արտահայտվեց 2013 թ.-ի նախագահական ընտրությունների ժամանակ:

4. 2017 թ.-ի ընտրությունների համեմատ 2018 թ.-ի ընտրություններում եապես նվազել էին և՛ բոլոր տեսակի անճշտությունների չափերը, և՛ այն ընտրատեղամասերի թիվը, որոնցում գրանցվել էին անճշտությունները: Մասնավորապես, ընտրական օրենսգրքով սահմանված երկու անճշտությունների ընդհանուր չափն այս ընտրությունների ժամանակ հավասար էր 714-ի՝ ի տարբերություն նախորդ ընտրությունների 1,737-ի, և այդ անճշտությունները տեղ էին գտել 277 ընտրատեղամասերում (նախորդ ընտրություններում՝ 442-ում): Սակայն հարկ է նշել, որ այս ընտրություններում անճշտությունների թիվը դեռևս շարունակում է մնալ զգալի, և, դժբախտաբար, ինչպես և նախորդ ընտրությունների ժամանակ, դրանց առաջացման պատճառներն այդպես էլ չհարձան հետաքննության առարկա:

Միևնույն ժամանակ, այս ընտրություններում ևս գրանցվեցին խնդիրներ, որոնք առկա էին էլեկտրոնային մոնիտորինգի ենթարկված բոլոր նախորդ ընտրությունների, ինչպես նաև 2015 թ.-ի սահմանադրական հանրաքվեի ժամանակ: Այդ խնդիրները հիմնականում կապված էին ընտրացուցակների հետ, որոնց որակի բարելավում այդպես էլ չգրանցվեց: Իհարկե, արդար և մաքուր ընտրություններ անցկացնելու քաղաքական կամքը, որն առկա էր այս ընտրությունների ժամանակ, նվազագույնի հասցրեցին այդպիսի ընտրացուցակների հետ կապված հնարավոր չարաշահումները: Սակայն հետագայում, եթե ընտրացուցակների հետ կապված խնդիրները չլուծվեն, ապա, քաղաքական ոչ բավարար կամքի առկայության դեպքում, այդպիսի չարաշահումները, ինչին մենք ականատես էինք լինում նախորդ վարչակարգի օրոք անցկացված ընտրությունների դեպքում, նորից կարող են կրկնվել: Մասնավորապես, այս ընտրությունների ժամանակ անցկացված ընտրական թվերի էլեկտրոնային մոնիտորինգը բացահայտեց, որ ա/ ընտրողների ցուցակները դեռևս ներառում են ավելի շատ ընտրողների, քան դրանք իրականում առկա են հանրապետությունում՝ հիմնված մշտական բնակչության ներկայիս թվի վրա²³, և բ/ դեռևս կան ընտրողներ, որոնք չունեն հասցե, չնայած դրանց թիվն այս ընտրություններում եապես կրճատվել է (2,755-ից 626):

Չաշվի առնելով վերը նշվածը՝ կարելի է ներկայացնել հայեցակարգային բնույթի մի շարք առաջարկություններ, որոնք ավելի կկոնկրետացվեն ընտրական օրենսդրության

²³ Այս փաստի մասին նշվում է նաև ԵԱՀԿ/ԺՅՄԻԳ-ի Դիտորդական առաքելության ս.թ. մարտի 7-ին հրապարակված՝ 2018 թ.-ի դեկտեմբերի 9-ի արտահերթ խորհրդարանական ընտրությունների վերաբերյալ Վերջնական զեկույցում, որում նաև նշվում է. «Չնայած ԺՅՄԻԳ Դիտորդական առաքելության մի շարք խնդրանքներին, իշխանություններն այդպես էլ նրան չտրամադրեցին պաշտոնական տվյալներ կամ գնահատականներ արտերկրում ժամանակավորապես կամ մշտական բնակվող քաղաքացիների թվի վերաբերյալ»։ <https://www.osce.org/odihr/elections/armenia/413555?download=true> (Վերջնական զեկույցի 8-րդ էջ):

փոփոխությունների ժամանակ²⁴: Այդ առաջարկությունները հիմնականում ուղղված են ընտրողների ցուցակների որակի բարելավմանը, ինչպես նաև վեր հանված և դեռևս բացահայտվելիք անճշտությունների վերացմանը:

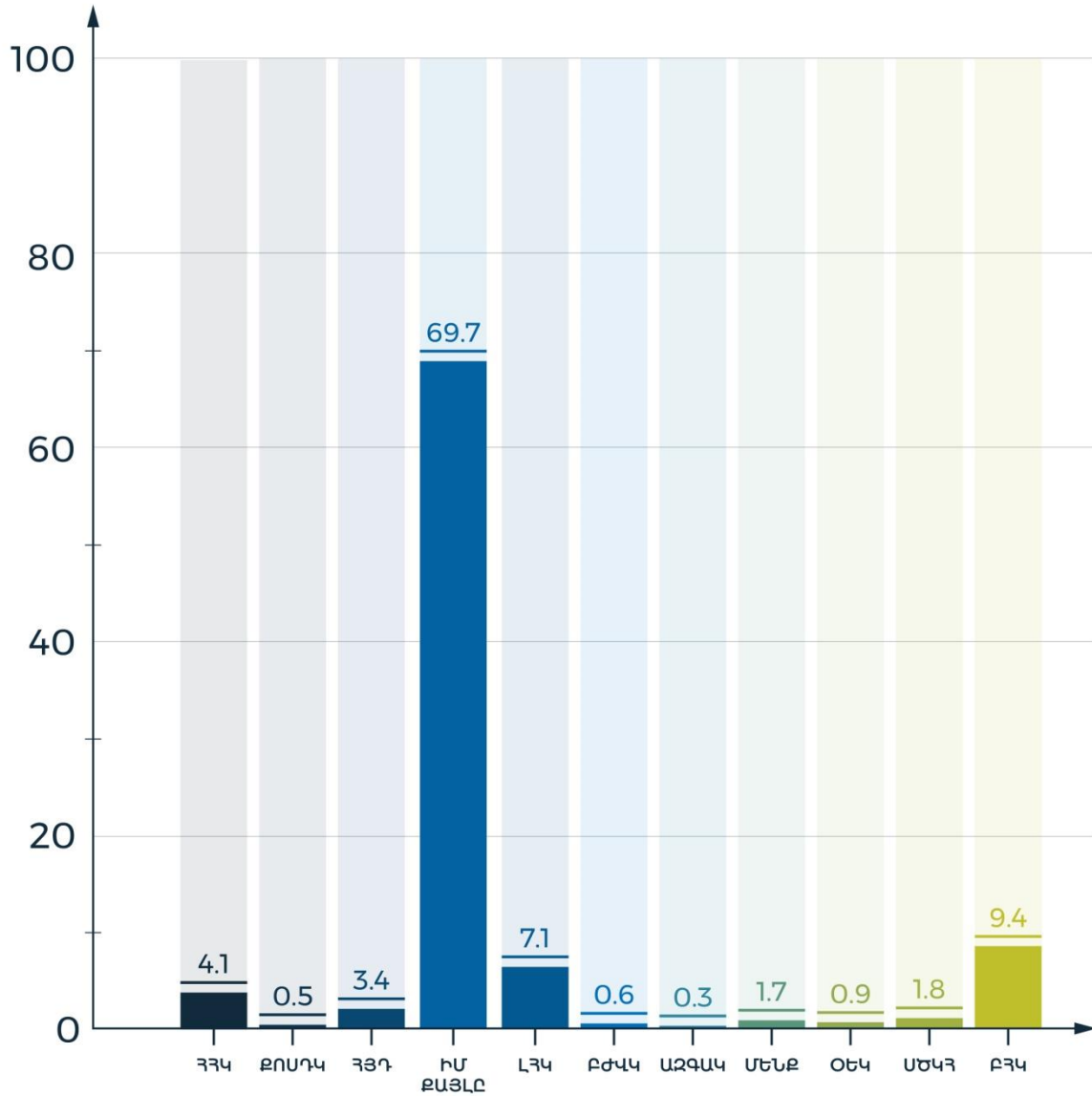
1. Մշակել արդյունավետ մեխանիզմներ, որոնք հնարավորություն կտան ՀՀ բնակչության պետական ռեգիստրում, որի հիման վրա կազմվում են ՀՀ ընտրողների ռեգիստրը և ընտրողների ցուցակները, արտացոլել միայն ՀՀ տարածքում առկա ընտրողներին:
2. Ընտրությունների ժամանակ՝ նախքան քվեարկության օրն ընկած ժամանակահատվածը, ընտրողների ցուցակների համար պատասխանատու լիազոր մարմինը (ներկայումս՝ ՀՀ ոստիկանությունը) պետք է առանձին ցուցակներով իրարից տարանջատի այդ ժամանակահատվածում ՀՀ տարածքում գտնվող ընտրողներին և հանրապետությունից բացակայող ընտրողներին:
3. Այդ նույն լիազոր մարմինը, համագործակցելով համապատասխան այլ պետական և համայնքային մարմինների հետ, պետք է նաև ա/ մաքրի ընտրողների ցուցակները մտացածին անուններից, ինչպես նաև այն ընտրողների անուններից, ովքեր այլևս տվյալ հասցեներում հաշվառված չեն, բ/ շարունակի և ավարտին հասցնի այն բազմաբնակարան շենքերի և տների հասցեավորումը, որոնք դեռևս հասցեներ չունեն, և գ/ վեր հանի և ուղղի ընտրողների ցուցակներում առկա սխալ հասցեները:
4. Անճշտությունների հնարավոր պատճառները վեր հանելու նպատակով պետք է քվեների հաշվարկը դարձնել ավելի ներառական, քան առկա է այսօր՝ գործընթացին մասնակցելու իրավունք տրամադրելով վստահված անձանց և դիտորդներին:
5. Ընտրական օրենսգրքում ներառել դրույթներ, որոնք հնարավորություն կտան պատշաճ կերպով հետաքննել տեղ գտած անճշտությունները: Դրան կնպաստի նաև տեղական դիտորդական առաքելությունների կողմից իրենց դիտարկման մեթոդաբանության վերանայումը՝ հիմնականում շեշտը դնելով ընտրողների ցուցակների նախնական վերլուծության վրա, զուգահեռաբար հաշվելով քվեարկությանը մասնակցած ընտրողների թիվը, և հետամուտ լինելով անճշտությունների տարբեր տեսակների պատճառների բացահայտումներին²⁵:

²⁴ Վերը նշված ԺՀՄԻԳ Դիտորդական առաքելության Վերջնական զեկույցում ներառված են մի շարք հանձնարարականներ, որոնց կատարումը ենթադրում է ընտրական օրենսդրության մեջ փոփոխությունների իրականացում (տե՛ս Վերջնական զեկույցի 23-25-րդ էջերը):

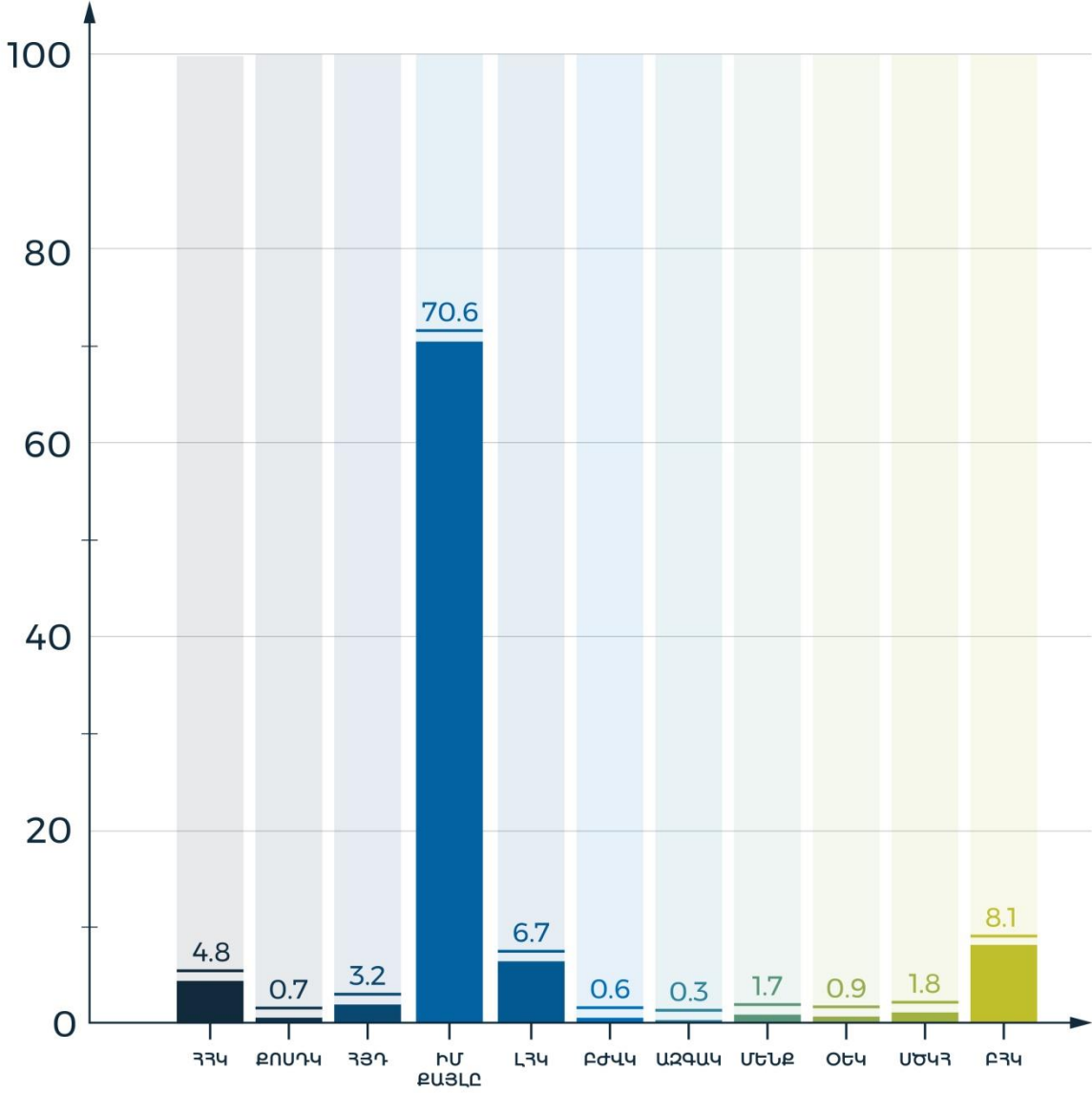
²⁵ Այս առաջարկությանը համահունչ է նաև ԺՀՄԻԳ Դիտորդական առաքելության ս.թ. մարտի 7-ին հրապարակված Վերջնական զեկույցի 11-րդ հանձնարարականի այն դրույթը, որն ուղղված է ընտրատեղամասերում կուտակումների նվազեցմանը՝ հիմնականում լրացուցիչ քվեախցիկներ տեղադրելու և ընտրողների հերթերն ավելի լավ կարգավորելու միջոցով (տե՛ս Չեկույցի 24-րդ էջը):

Հավելված 1.Քվեների բաշխումը՝ կախված մասնակցությունից

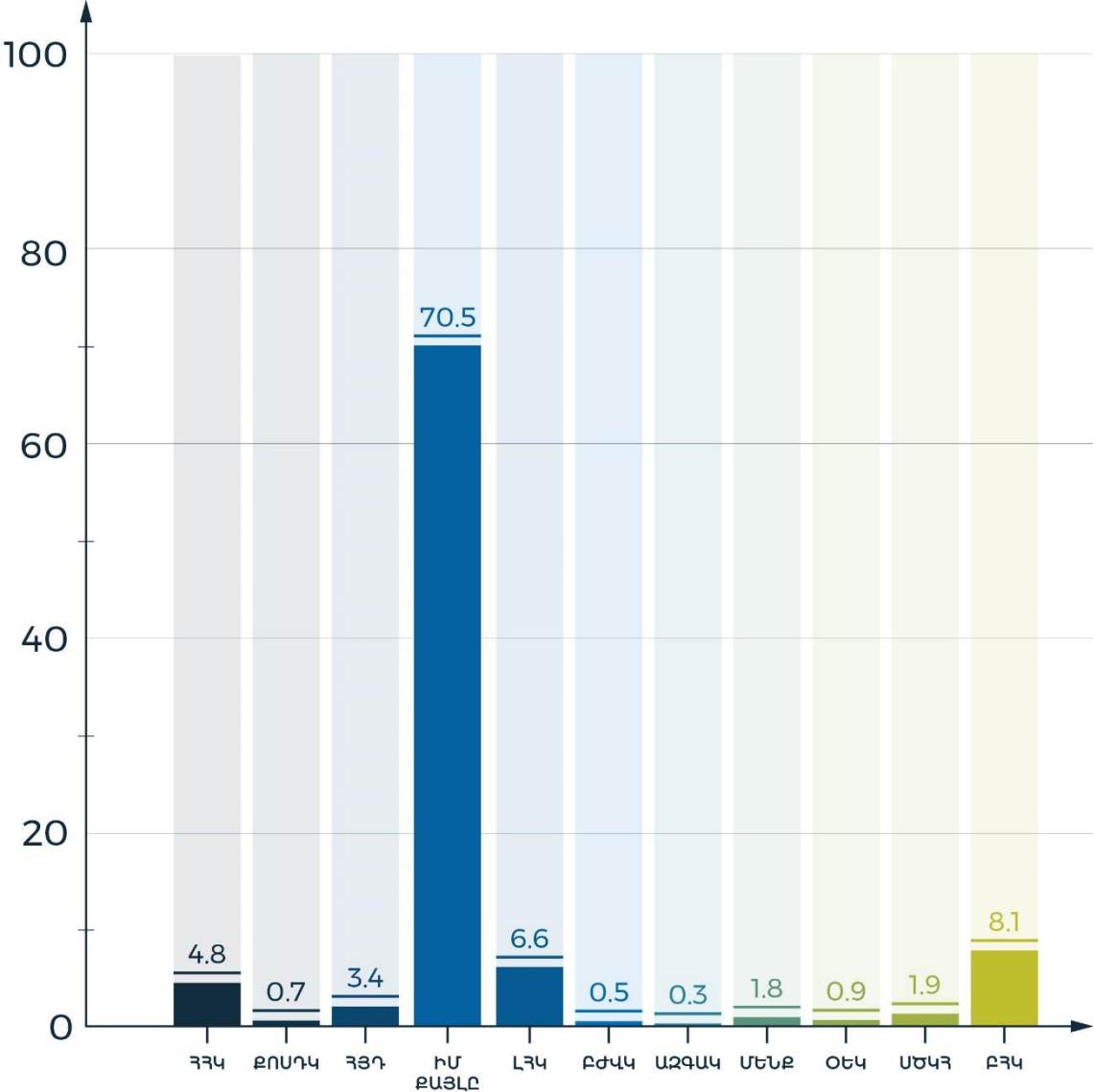
45 ՏՈԿՈՍԻՑ ՊԱԿԱՍ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹՅԱՄԲ ԸՆՏՐՎԱԾ ՏԵՂԱՄԱՍԵՐԻ



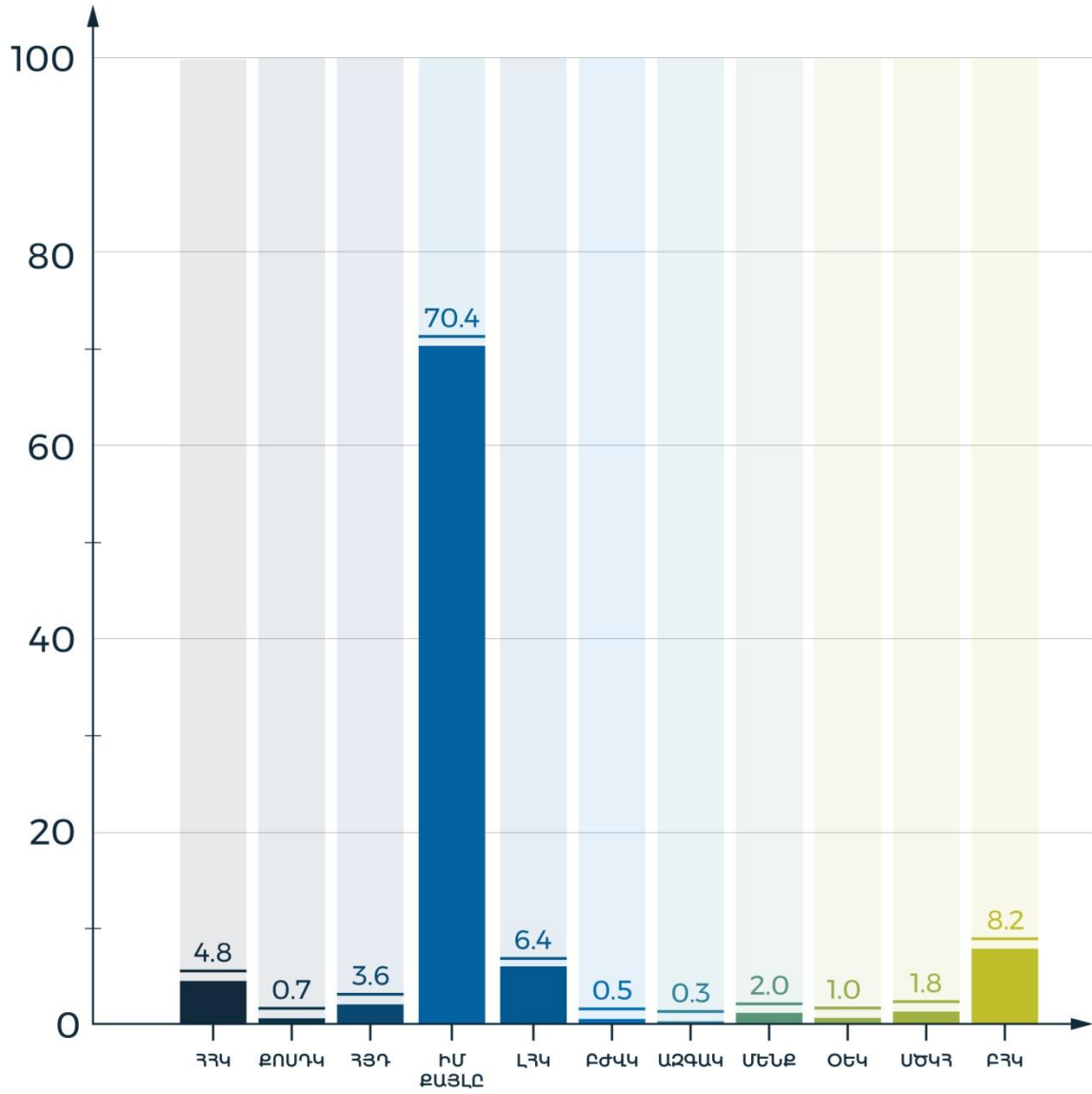
50 ՏՈԿՈՍԻՅ ՊԱԿԱՍ ՄԱՆՆԱԿՅՈՒԹՅԱՄԲ ԸՆՏՐԿԱՅ ՏԵՂԱՄԱՍԵՐԻ



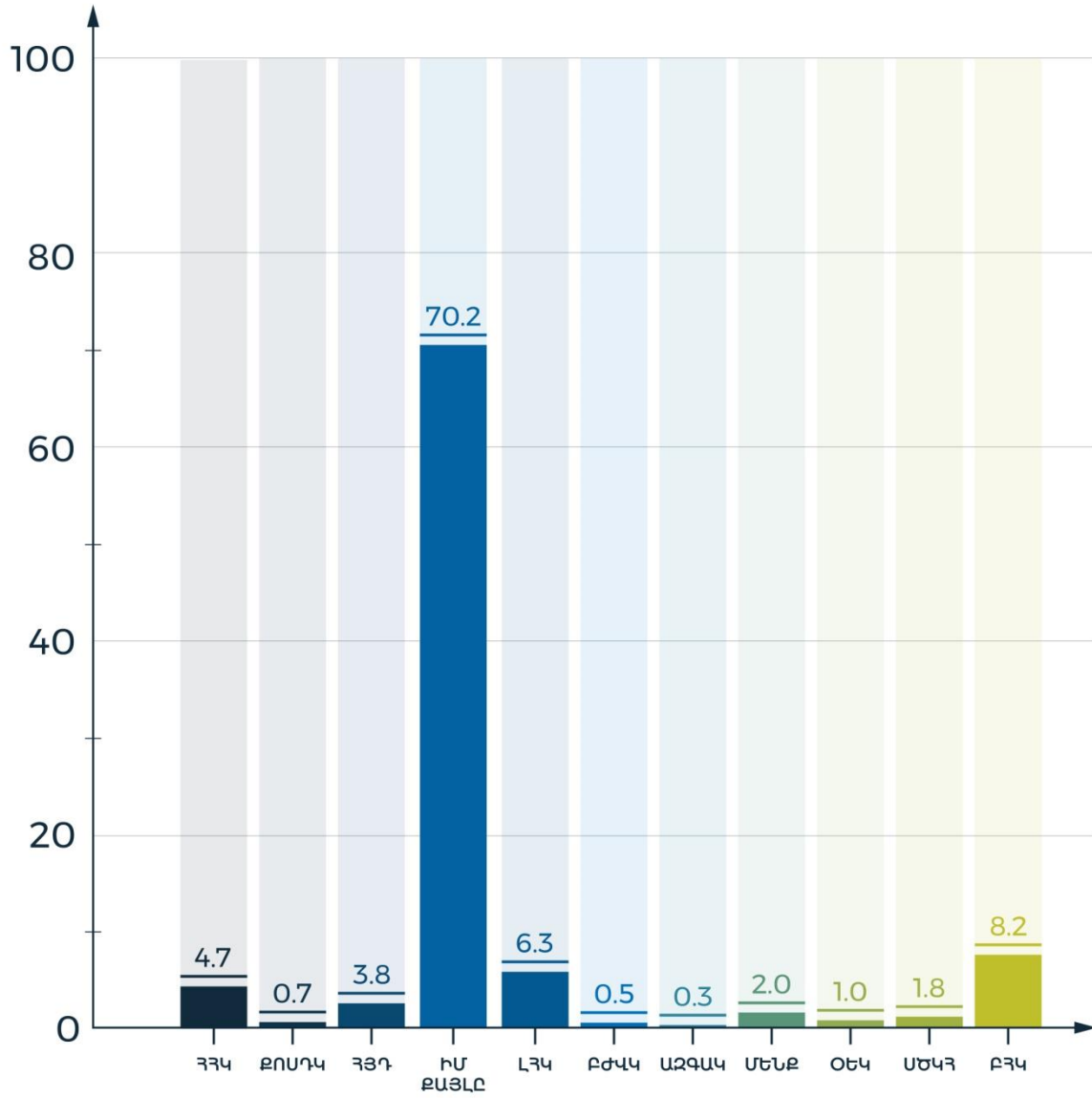
55 ՏՈՎՈՍԻՅ ՊԱԿԱՍ ՄԱՍՆԱԿՅՈՒԹՅԱՄԲ ԸՆՏՐԿԱԾ ՏԵՂԱՄԱՍԵՐԻ



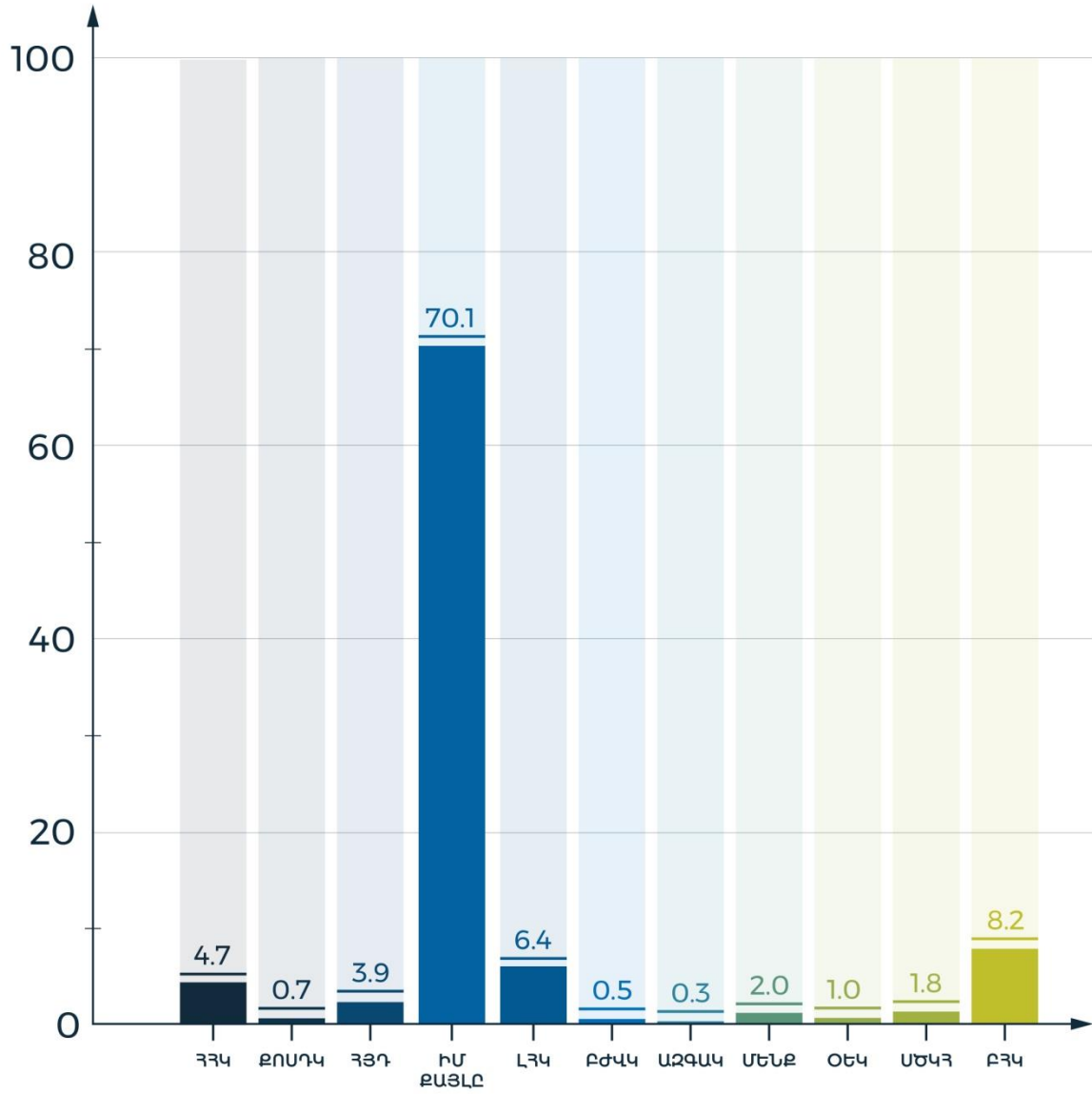
60 ՏՈՎՈՍԻՅ ՊԱԿԱՍ ՄԱՍՆԱԿՅՈՒԹՅԱՄԲ ԸՆՏՐԿԱՅ ՏԵՂԱՄԱՍԵՐԻ



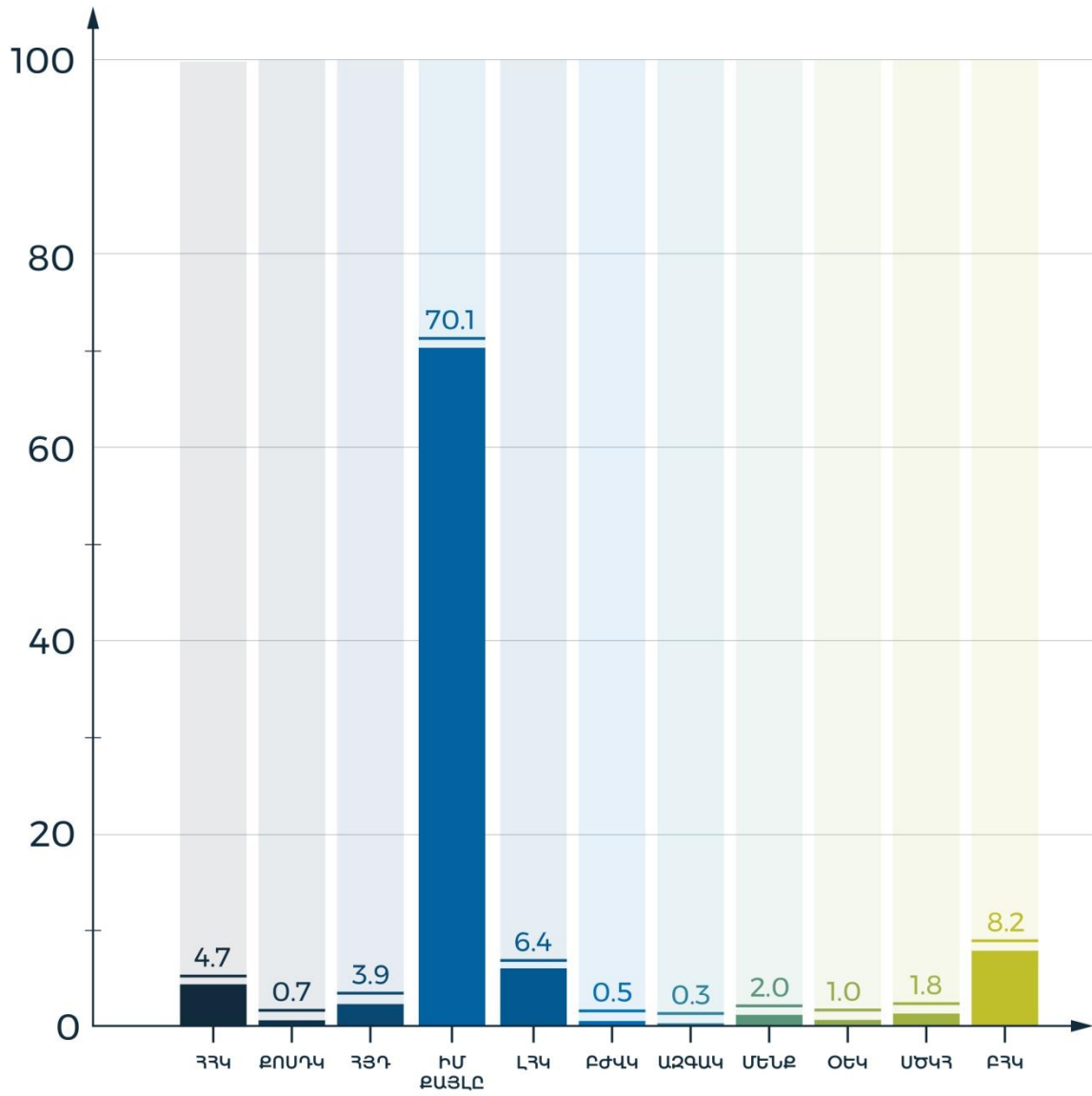
65 ՏՈՎՈՍԻՑ ՊԱԿԱՍ ՄԱՍՆԱԿՑՈՒԹՅԱՄԲ ԸՆՏՐԿԱԾ ՏԵՂԱՄԱՍԵՐԻ



70 ՏՈԿՈՍԻՑ ՊԱԿԱՍ ՄԱՍՆԱԿՅՈՒԹՅԱՄԲ ԸՆՏՐԿԱՅ ՏԵՂԱՄԱՍԵՐԻ



75 ՏՈԿՈՍԻՑ ՊԱԿԱՍ ՄԱՍՆԱԿՅՈՒԹՅԱՄԲ ԸՆՏՐՎԱԾ ՏԵՂԱՄԱՍԵՐԻ

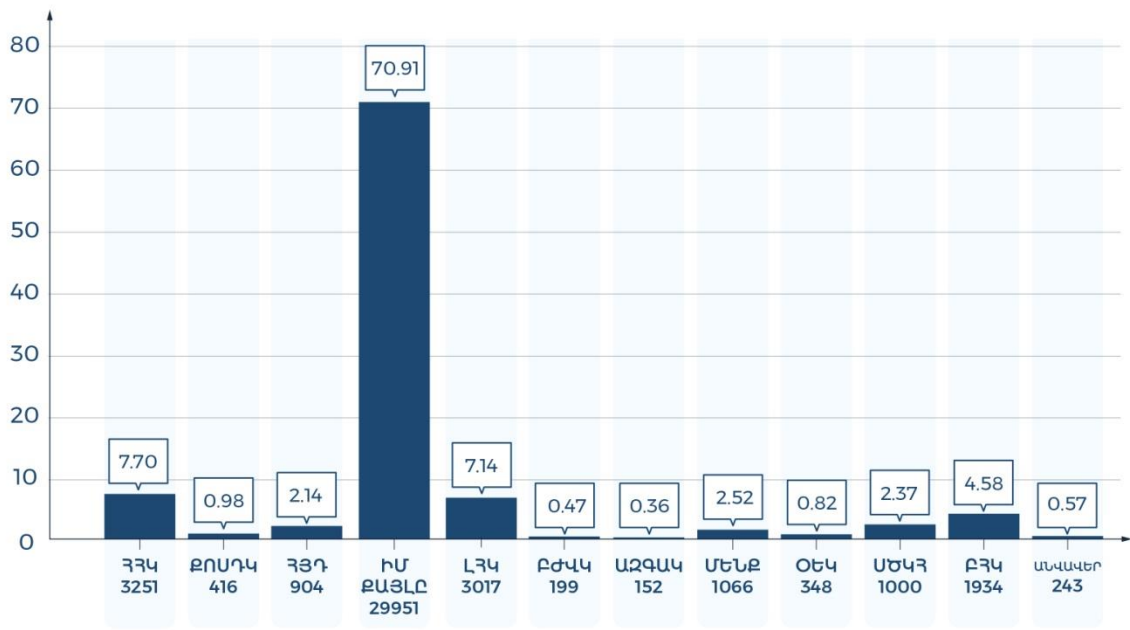


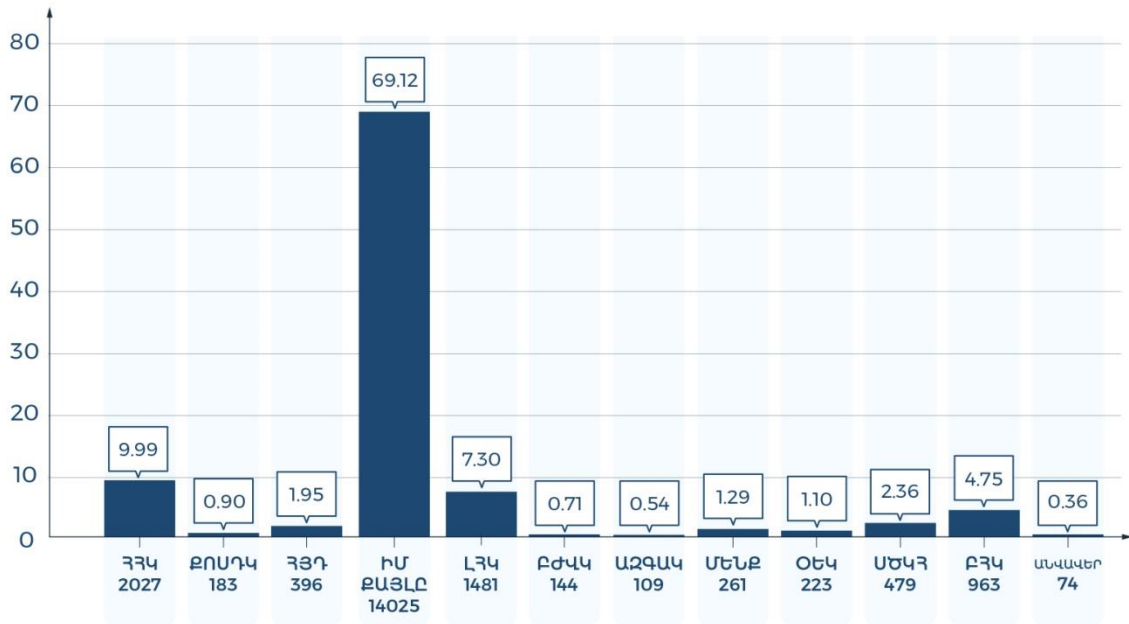
Հավելված 2. Ընտրությունների արդյունքներն ըստ մարզերի և ըստ Երևան քաղաքի վարչական շրջանների

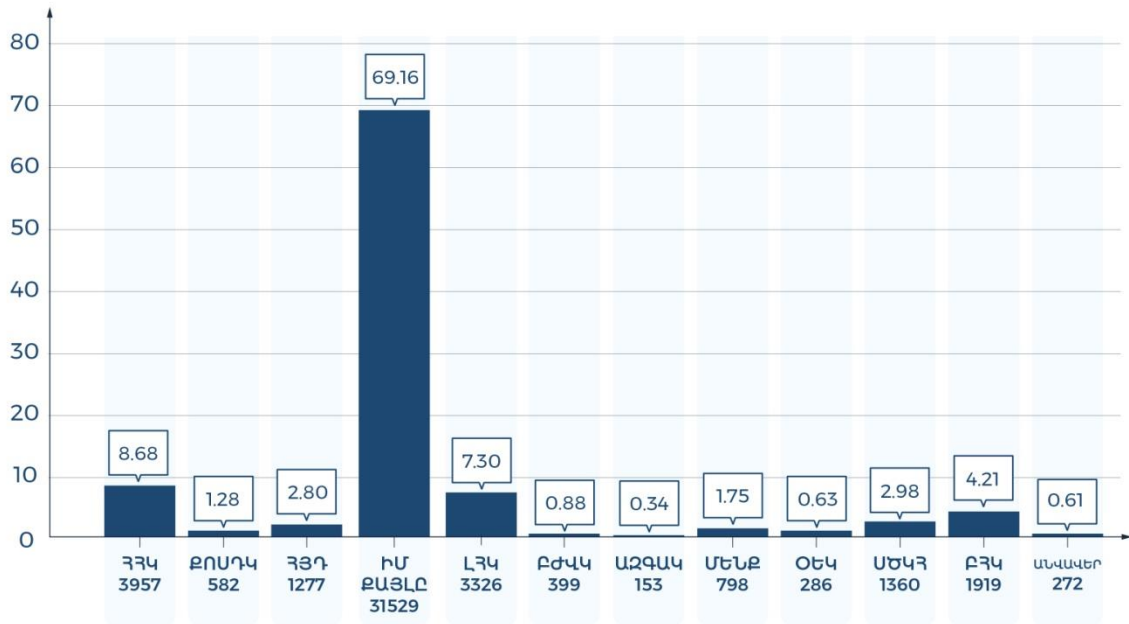
Երևան քաղաք

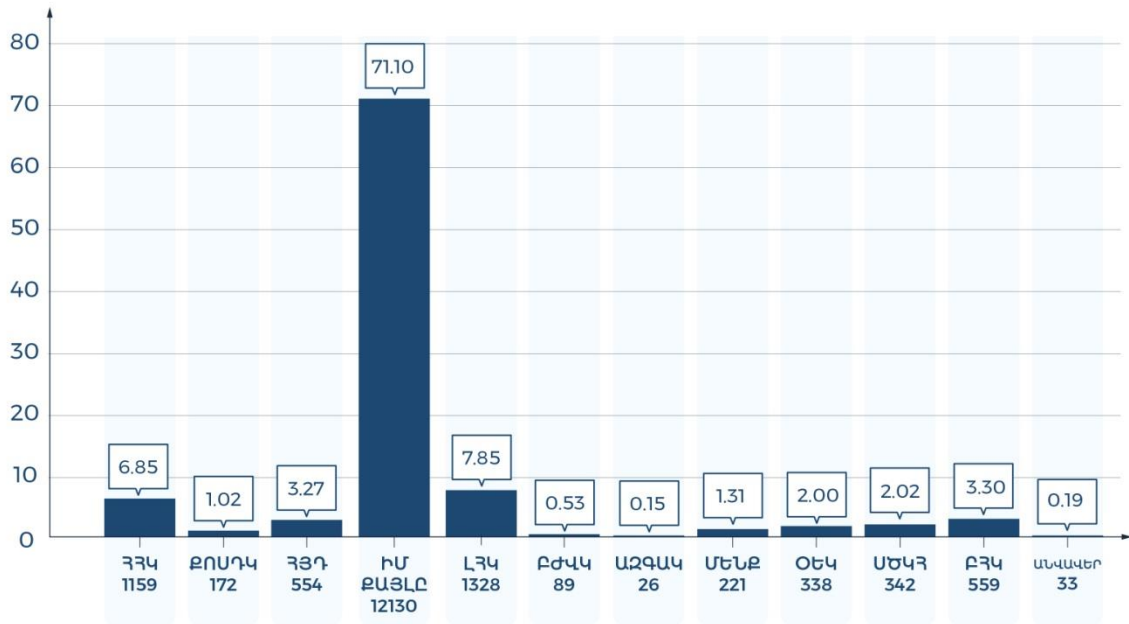
ՔԿԵՆՆԵՐԻ ԲԱԶԽՈՒՄԸ
ԵՐԵՎԱՆԻ ՎԱՐՉԱՏԱՐԱԾՔՆԵՐՈՒՄ

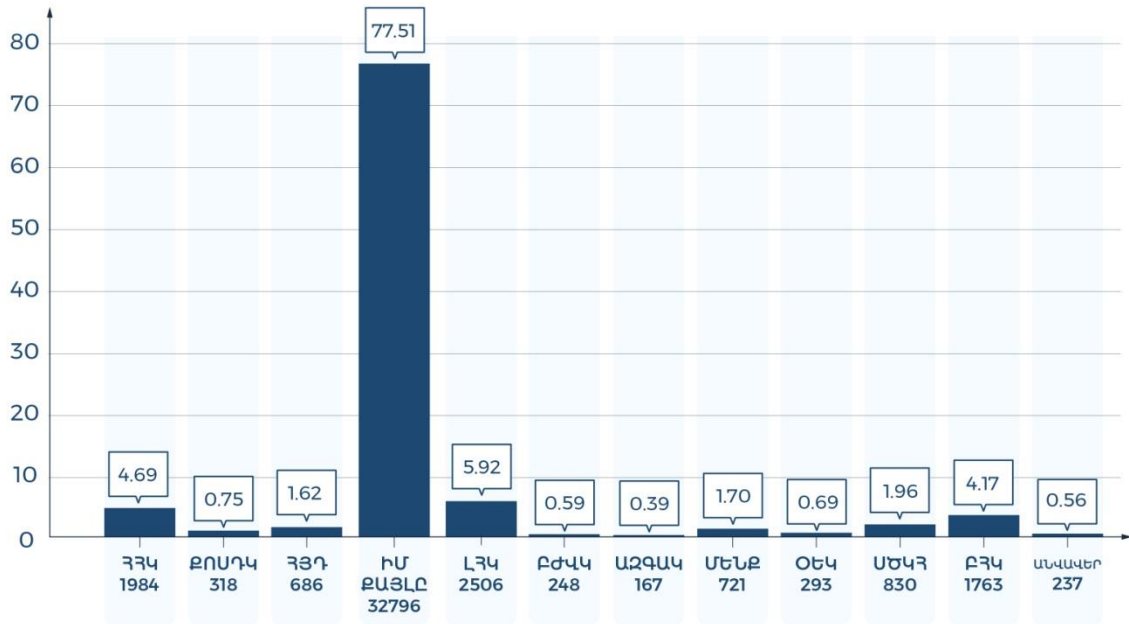
ԱԶԱՓՆՅԱԿ

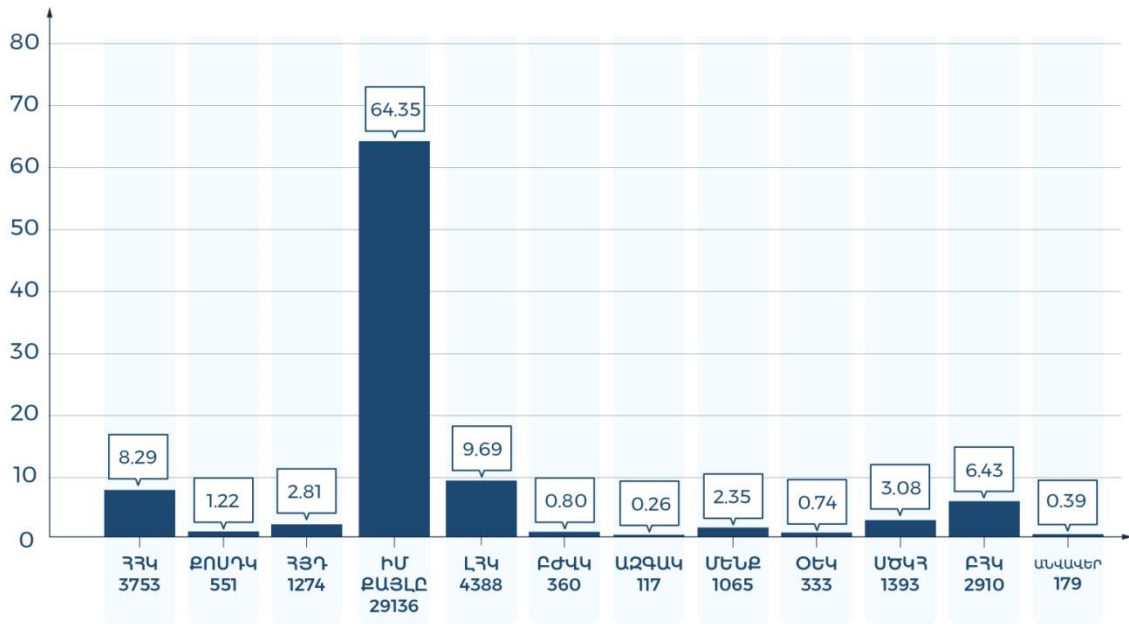


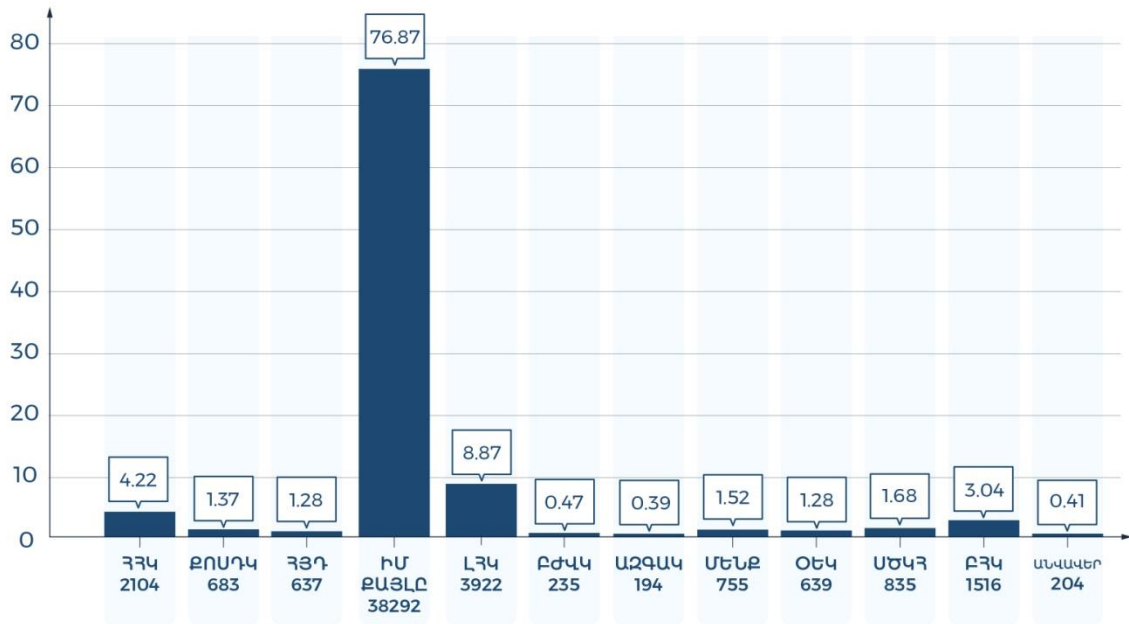


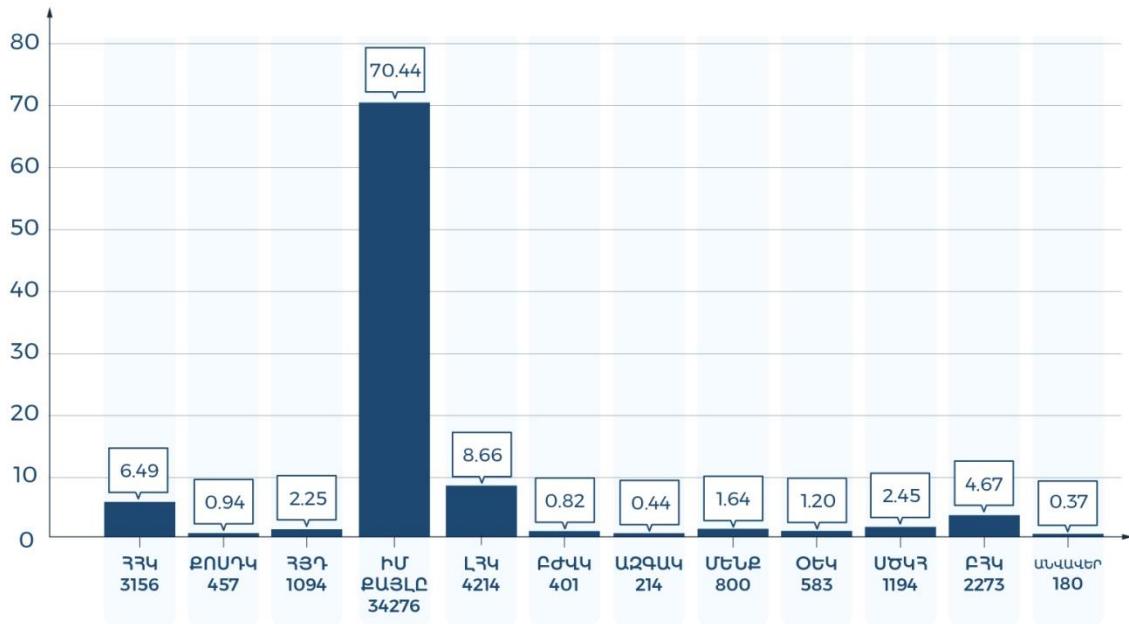


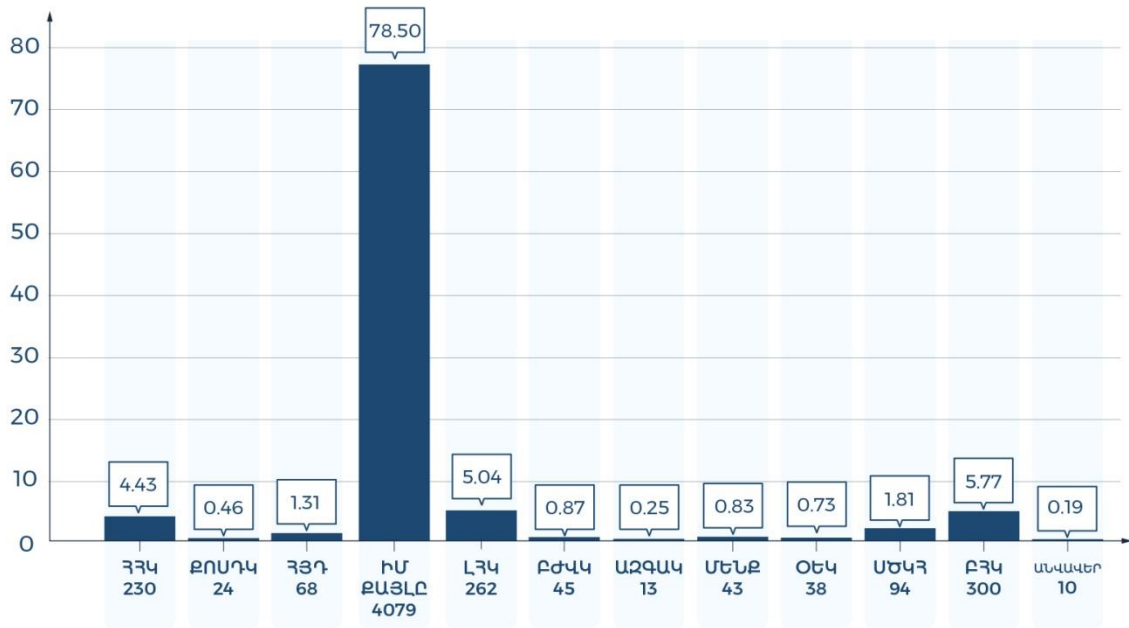


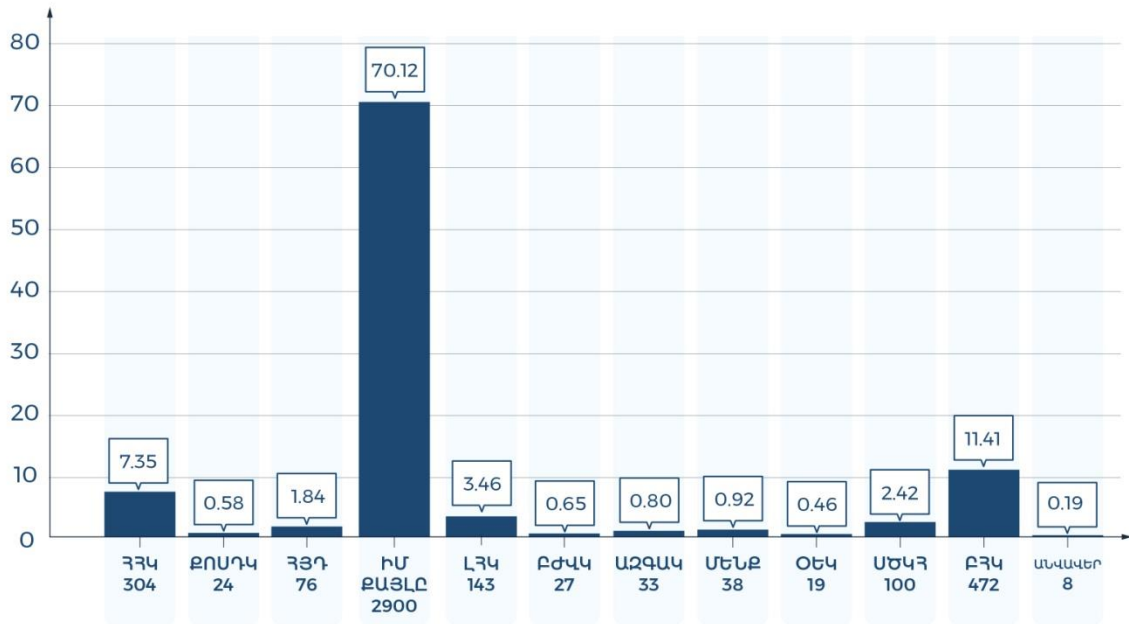


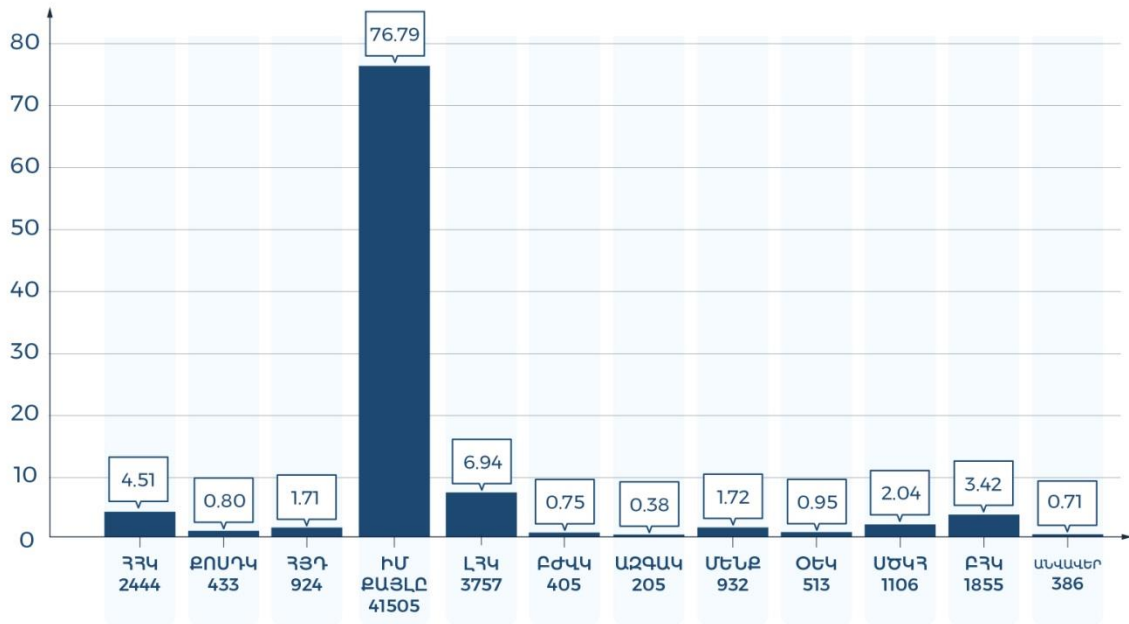


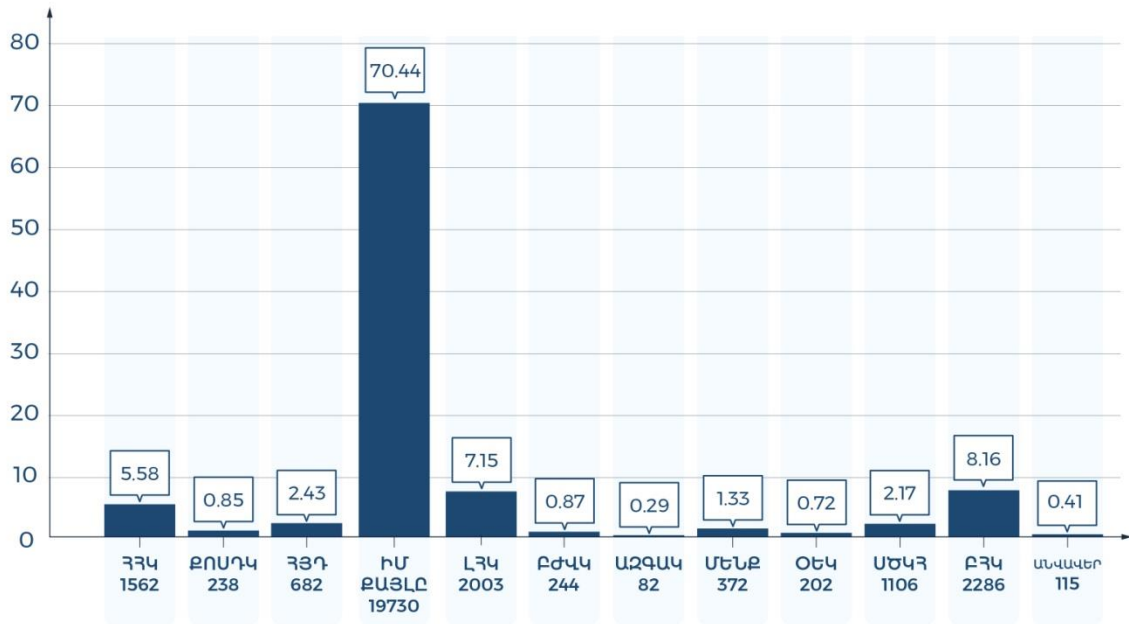












ՀՀ մարզեր

ՔՎԵՆԵՐԻ ԲԱԾԽՈՒՄԸ ՄԱՐԶԵՐՈՒՄ

ԱՐԱԳԱԾՈՆՆ

